

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

AIKUISTEN KOKEMUKSIA LAPSUUDEN ISÄTTÖMYYYDESTÄÄN

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (amk)
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Karoliina Kettunen
Jenni Rautava
Riikka Aaltonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

AALTONEN, RIIKKA
KETTUNEN KAROLIINA
RAUTAVA JENNI:

Aikuisten kokemuksia isättömyydestä
lapsuudessaan

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 56 sivua, 5 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää millaisia kokemuksia aikuisilla on isättömyydestä lapsuudessaan sekä miten isättömyys on vaikuttanut heidän lapsuuteensa. Lisäksi tavoitteenamme oli tuottaa yhteistyökumppanillemme, Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry:lle, toiminnan kehittämisen tueksi tietoa lapsuudessa koetusta isättömyydestä.

Tutkimusta varten haastattelimme viittä aikuista, jotka ovat eläneet lapsuudessa ilman isää. Haastattelujen kautta saimme tietoa heidän isättömyyden kokemuksistaan. Tutkimuksemme oli laadullinen ja aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua, jonka analysoimme teemoittelun avulla. Teemahaastattelu sisälsi neljä pääteemaa, joiden rinnalle olimme suunnitelleet apukysymyksiä. Teemahaastattelujen myötä muodostui kolme uutta teemaa, joten lopullisia teemoja oli seitsemän.

Tuloksista keskeisimpinä nousivat esiin isän poissaolon kokemukset, perhekäsityksen muuttuminen eron jälkeen sekä sisarusten ja isää korvaavien tekijöiden merkitys. Isän poissaolon kokemukset olivat hyvin moninaisia, mutta päällimmäisenä nousi esiin isättömyyden kokeminen lapsuudessa lähinnä normaalina tilanteena. Isän poissaolon myötä lapsuuden perhekäsitys kuitenkin muuttui, eikä isän koettu kuuluneen varsinaiseen perheeseen. Sisarusten merkitys kasvoi isän ollessa poissa ja heiltä koettiin saadun tukea ja neuvoja elämässä. Sisarusten ohella merkittäviä olivat myös isää korvaavat tekijät, kuten sukulaiset ja urheiluvalmentajat. Opinnäytetyöstämme on hyötyä isättömien lasten kanssa työskenteleville, esimerkiksi vertaistukiryhmissä ja kouluissa, sekä yksinhuoltajille jotka pohtivat miten isän poissaolo voi vaikuttaa lapseen.

Asiasanat: isättömyys, lapsuus, perhe, vanhemmuus, yksinhuoltajat, sisarukset

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AALTONEN, RIIKKA
KETTUNEN, KAROLIINA
RAUTAVA, JENNI:

Adults' experiences of living without a
father during childhood

Bachelor's Thesis in Social Services. Option in social pedagogy for work with
children and young people.

56 pages, 5 pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

The aim of our study was to find out what kind of experiences adults have about living without a father during childhood and what kind of influences this has had on their childhood. We also wanted to get information that could be useful for our cooperation partner- Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry, so that they can improve their operations and ways of giving support.

We interviewed five adults who had lived their childhood without a father. Through the interviews we received information about their experiences. Our study was qualitative and we collected the research material by doing theme interviews which we analyzed with dividing the data into themes. The theme interview included four main themes and we have formed questions to help the interviewees to understand the questions and also us to get the information we need. We got three new themes through the interviews so finally there were totally seven themes.

The main results of our study were the experiences of living without a father, the changing of the family type after the divorce and the importance of the siblings and the things that have replaced the father in childhood. There were many kinds of experiences, but the main idea that came up was that the interviewees felt that the situation was kind of normal. After the father had left the family also the sense of who belonged to the family had changed and the father wasn't a part of the actual family anymore. The importance of the siblings grew when the father wasn't present. The interviewees also felt that they got support and advice for life from their siblings. The things that replaced fathers were also important and those things were for example relatives and sport coaches. This bachelor thesis is useful for those who work with children living without fathers for example in peer support groups or schools. It is also useful for single parents who wonder how living without a father can affect children.

Key words: Absent father, childhood, family, parenthood, single parent, siblings

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TIEDONHAUNKUVAUS	3
3	LAPSUUDEN IHMISSUHTEET	5
3.1	Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde	5
3.2	Vanhempien eron vaikutus lapseen	8
3.3	Vanhempien uskonnon vaikutus lapseen	12
3.4	Sisarussuhteet	12
4	ISYYS JA ISÄTTÖMYYS	14
4.1	Isän rooli ja merkitys lapsuudessa	15
4.2	Isän poissaolo ja tunteet	19
4.3	Korvaavat tekijät	20
5	PERHE JA YKSINHUOLTAJUUS	22
5.1	Perheen määritelmä	22
5.2	Yksinhuoltajaperhe	23
6	TAVOITTEET, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	26
6.1	Tutkimuksen lähtökohdat	26
6.2	Tutkimuksen kohderyhmä	27
6.3	Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävä	27
6.4	Tutkimuksen aineistonhankinta	28
6.5	Tutkimusaineiston analyysi	30
7	TULOKSET	32
7.1	Isän poissaolo	32
7.2	Isän merkitys ja rooli lapsuudessa	34
7.3	Isän poissaoloon liittyvät tunteet	38
7.4	Perhe ja sisarukset	40
7.5	Korvaavat tekijät	42
7.6	Vanhempien vaikutus lapseen	43
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
9	POHDINTA	48
9.1	SWOT- analyysin arviointi	50
9.2	Luotettavuus	52

9.3	Eettisyys	54
9.4	Jatkotutkimusaiheet	56
LÄHTEET		57
LIITTEET		63

1 JOHDANTO

Halusimme tehdä opinnäytetyön aiheesta joka on meitä itseämme kiinnostava, hyödyllinen ja ajankohtainen. Lapsen ja vanhemman välinen suhde kiehtoi aiheena meitä kaikkia, mutta erityisesti isän ja lapsen välinen suhde kiinnosti. Yksinhuoltajuus on noussut Päijät-Hämeessä ajankohtaiseksi. Etelä-Suomen Sanomat kirjoitti 19.3.2014 artikkelin eroperheiden vanhemmista ja lapsista, jonka mukaan Päijät-Hämeessä yhden vanhemman perheiden osuus on maan suurin. Kaikista Päijät-Hämeen lapsiperheistä jopa 23 % on yhden vanhemman perheitä (Räty 2014).

Opinnäytetyömme aihe syntyi keskustelujemme ja yhteisten kiinnostusten kohteiden pohjalta. Isyys selkeni jokaista opinnäytetyön tekijää kiinnostavaksi aiheeksi, ja lopulta opinnäytetyömme aiheeksi muodostui vanhempien eron ja isän poissaolon vaikutus lapseen. Opinnäytetyömme tutkimustehtäväksi muodostui se millaisia kokemuksia aikuisilla on isän poissaolosta lapsuudessaan.

Yhteistyökumppaniksemme saimme Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry:n, joka tarjoaa vertaisryhmätoimintaa yksinhuoltajaperheille. Lahden seudun yhden vanhemman perheet ry on Yhden vanhemman perheiden liiton paikallinen jäsenyhdistys, joka on perustettu vuonna 1975. Vuonna 2012 yhdistyksellä oli 55 jäsentä. Toiminta perustuu vertaistukea tarjoaviin, kerran kuukaudessa järjestettäviin tapaamisiin, joissa vaihdetaan kuulumisia ja keskustellaan ajankohtaisista aiheista sekä osallistutaan satunnaisesti asiantuntijaluentoihin. Yhdistyksen tavoitteena on vaikuttaa positiivisesti yksinhuoltajaperheen ja lasten asemaan. Opinnäytetyömme aihe on Yhden vanhemman perheet ry:n kannalta mielestämme olennainen, sillä opinnäytetyömme tulosten kautta he voivat mahdollisesti kehittää toimintaansa myös yksinhuoltajaperheiden lapsille tarkoitettuun vertaistukitoimintaan. (Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry 2013.)

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli selvittää millaisia kokemuksia aikuisilla on isän poissaolosta lapsuudessaan. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus jossa olemme käyttäneet aineistonhankinnassa teemahaastattelua ja analyysimenetelmänä teemoittelua. Haastattelimme opinnäytetyötämme varten aikuisia, joiden lapsuudessa isä ei ole vanhempien eron jälkeen ollut aktiivisesti

läsnä heidän elämässään. Tarkoituksenamme oli tuottaa yhteistyökumppanillemme tietoa, jota he voisivat hyödyntää ja käyttää apuna toiminnassaan.

2 TIEDONHAUNKUVAUS

Aloitimme alustavan kirjallisuuteen perehtymisen hyvissä ajoin, jotta saimme yleiskuvan aiheesta löytyvästä kirjallisuudesta sekä siitä ketkä ovat keskeiset tutkijat ja teokset. Samalla meidän oli mahdollista arvioida olimmeko rajanneet aiheemme liian laajasti vai liian tarkasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 110–111.) Aloitimme tiedonhaun toukokuussa 2013 hakemalla MASTO:n kautta lähteitä opinnäytetyöhömme, mutta tätä ennen määrittelimme hakutermit YSA:n avulla, jotta ne ovat päteviä. Tutustuimme myös yliopistojen julkaisuihin, joista löysimme aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Jatkoimme tiedonhakua syksyllä 2013 Nelli-portaalin ja Melindan kautta, sekä etsimme opinnäytetyöhömme liittyviä tutkimuksia eri yliopistojen tietokannoista. Olemme pyrkineet arvioimaan myös aineiston laatua ja hakukriteereinä lähteille käytimme seuraavia asioita:

- 2000-luvulla ilmestyneitä lähteitä, mutta pääsääntöisesti alle 10 vuotta vanhoja
- Opinnäytetyön aiheeseen liittyviä julkaisuja
- Vähintään maisteritutkinnon (Master`s degree) taseisia, ja olemme myös arvioineet tutkimuksen laatua ennen sen käyttämistä opinnäytetyössämme
- Ei aihetta sivuavia lähteitä, esimerkiksi isän kuolemaan liittyviä

Tietoa on haettu seuraavilla hakutermeillä:

- isyys, isättömyys, vanhemmuus, lapsuus, kiintymyssuhde, ero, perhe, sisarukset

Melinda-tietokanta antoi tuloksiksi 9.3.2014 hakusanoilla

- isyys (1138) viitettä
- isättömyys (80) viitettä
- vanhemmuus (3073) viitettä
- lapsuus (3345)
- kiintymyssuhde (101)
- ero (414)

- perhe (10 050)
- sisarukset (508)

Melindan antamista tuloksista voimme päätellä että isättömyys on suhteellisen vähän tutkittu aihe, eikä hakutermillä löytynyt juurikaan aiheeseemme liittyvää kirjallisuutta. Isättömyys liitetään usein isän kuolemaan ja monesti myös sotaan.

Hakusanoja yhdistämällä saimme muun muassa seuraavanlaisia tuloksia:

- ”isä AND ero” 4 hakutulosta
- ”isä AND perhe” 62 hakutulosta
- ”isä AND lapsi” 44 hakutulosta

Keskeisimmät Melinda-tietokannasta löytyneet lähteet, joita käytimme opinnäytetyössämme, olivat Jorma Myllärniemen (2010) Mieheksi ilman isää, Ari Jousmäen ja Liisa Kososen (2009) toimittama Syytettynä isä, Jouko Huttusen 2001 Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva isiä, etä-isiä. Myös Jari Sinkkosen teokset Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun (2008), Isäksi ensi kertaa (2012) ja Yhdessä isän kanssa (2003) olivat keskeisiä opinnäytetyömme kannalta.

Nelli-portaalin kautta löysimme opinnäytetyömme kannalta olennaisen tutkimuksen, Lapsen perhe eron jälkeen, joka on Sanna Soikkelin pro- gradu työ vuodelta 2012. Soikkelin pro-gradu työ on myös osana Jyväskylän yliopiston käynnissä olevaa EMSE: Children’s emotional security in multiple family relations – tutkimusta, joka tulee antamaan uutta tietoa lasten ja perheiden elämästä nyky-yhteiskunnassa, sekä uusia työskentelyvälineitä alan ammattilaisille. Tutkimuksen pääkysymykset liittyvät lasten emotionaalisen turvallisuuden ylläpitoon vaikeissa perhesuhteissa, sekä sitä edistäviin ja estäviin tekijöihin. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, miten lapset pitävät perhesuhteitaan yllä, kun olosuhteet ovat haastavat ja monimutkaiset. (Perhetutkimuskeskus 2013.) Soikkelin tutkimuksessa tuli esille opinnäytetyömme kannalta olennaisia tuloksia, jotka olivat osittain vastaavia myös oman tutkimuksemme tulosten kanssa.

3 LAPSUUDEN IHMISSUHTEET

3.1 Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde

Vanhemmuus on biologinen side lapseen, jossa olennainen osa on voimakas molemminpuolinen kiintymyssuhde (Hurme 2001, 148). Lapsen tulee voida kiintyä vanhempiinsa turvallisesti ja saada heiltä suojelua, kehittää tunteiden säätelykykyä sekä itsehallintaa ja oppia sekä leikkiä. Vanhemman on oltava lapselleen emotionaalisesti saatavilla sekä sitouduttava lapseensa, jotta lapselle voidaan taata turvallinen kiintyminen. (Poijula 2007, 147.)

Vanhemman ja lapsen välisellä kiintymyssuhteella on motivoiva vaikutus. Tämä tarkoittaa, että kiintymyksen kohdetta matkitaan enemmän kuin muita henkilöitä. Lapsi saattaa esimerkiksi matkia yleisten normien mukaan huonoa isää tai äitiä. Vanhemmat voivat vaikuttaa lapseen tietoisesti, mutta myös epäsuorasti, jolloin heillä ei ole tarkoitusta vaikuttaa lapseen tai he eivät ole tietoisia vaikuttamisestaan. Vanhemmuus sisältää useita keskeisiä tehtäviä. Perustarpeista huolehtimisen lisäksi vanhempien on huolehdittava lapsen turvallisesta ympäristöstä sekä luoda järjestystä lapsen elämään. (Hurme 2001, 148–150.)

Vanhemman tärkein tehtävä on mahdollistaa vastavuoroisen kiintymyssuhteen muodostuminen lapsen ja vanhemman välille. Vanhemman tulee sitoutua rooliinsa koko loppuiäkseen ja hänen tehtävänsä on myös antaa lapselleen pysyvää rakkautta. Etenkin pienen lapsen kohdalla rakkaus tarkoittaa konkreettista läsnäoloa lapsen kanssa, jolloin vanhemman poissaolo vie rakkauden pois ja jäljelle jää rakkaudettomuus. (Tamminen 2011, 288.) Tutkijat Karin ja Klaus Grossmannin mukaan isän ja äidin tehtävät eroavat toisistaan. Äidin tehtävä on lohduttaa ja rauhoittaa lastaan, kun taas isä on apuna jännittävissä ja haastavissa tilanteissa neuvojan ja kannustajan roolissa. Joissain perheissä kyseinen roolijako voi mennä kuitenkin päinvastoin. (Sinkkonen 2012, 65 – 66.) Lewis (1997) toteaa isän roolin olevan käytännönläheinen, jolloin isä tukee lasta tutustumaan ja tutkimaan ympäristöään. Äiti sen sijaan tukee lapsen emotionaalista kehitystä ja itsensä ilmaisua. (Roggman, Bradley & Raikes 2013, 187.)

Vanhempien auktoriteetin merkitys lapselle moraalisten rakenteiden ylläpitämisessä sekä arvotunteiden kehittämisessä on merkittävää. Auktoriteetti ei yksiselitteisesti tarkoita rajatonta vallankäyttöä, vaan ennemminkin vastuuta ohjata hyvään elämään. Yksilön identiteetin kehityksen kannalta auktoriteetin merkitys on olennainen; avoin auktoriteetti mahdollistaa myöhemmin terveen itsenäistymisen. (Puolimatka 2004, 65.) Soikkelin tutkimuksen mukaan äitiä pidettiin tiukempaan sääntöjen suhteen kuin isää. Isän luona oli lasten mukaan rennompaa ja sääntöjä oli vähemmän. (Soikkeli 2012, 113.) Lapsen kannalta on tärkeää, että hänelle asetetaan rajoja ja sääntöjä, sillä lapsi kokee rajat välittämisenä, ja tätä kautta rajattomuuden välinpitämättömyytenä. Lapsi tarvitsee tunteen siitä, että aikuinen ohjaa ja hallitsee hänen elämänsä, koska lapsi ei kykene vielä itse kontrolloimaan elämänsä. Aikuisen ohjauksen kautta lapselle kehittyy kyky itsekontrolliin ja toisaalta lapselle asetetut rajat antavat lapselle turvallisuuden tunteen. (Tamminen 2004, 96.)

Lapsuudessa luotu kiintymyssuhde on merkityksellinen koko myöhemmän elämän kannalta. Ensimmäiset merkit kiintymyssuhteesta ilmenevät jo vastasyntyneellä, jo vauva rakentaa kiintymyssuhdetta huoltajaansa. Erilaisilla kiinnittäytymiskäyttäytymisen muodoilla kuten itkulla, tarttumisella tai hymyllä, vauva pyrkii varmistamaan että hänen tarpeisiinsa vastataan. Kun tarpeisiin on vastattu riittävän hyvin ja luotettavasti, vauvalle kehittyy turvallinen sisäinen perusoletusmalli. Tämä takaa sen että vauva oppii luottamaan avun saamiseen tarpeen tullessa. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 20.) Tamminen mukaan kiintymyssuhteet ovatkin biologisista tarpeista lähtöisin, ja tärkeimmät kiintymyssuhteet ovat aina fyysisiä riippumatta ihmisen iästä, unohtamatta kuitenkin emotionaalisen puolen merkitystä. Kiintymyssuhde on ihmisen perustarve, sillä se on edellytys hengissä säilymiselle. (Tamminen 2011, 287.)

Myöhemmissäkin lapsuuden vaiheissa turvallisuuden sekä läheisyyden tunnetta ohjaavat lapsen läheisissä ihmissuhteissa muodostetut tavat toimia ja ajatella. Lapsi, joka saa vanhemmaltaan riittävästi turvaa sekä läheisyyttä, rakentaa itselleen kuvan siitä, että hän on rakastettu ja pärjää. Toisaalta lapsi, jonka kiintymyshahmo ei ole emotionaalisesti riittävästi saatavilla, muodostaa itselleen kuvan arvottomasta minästä. Vanhempien hoivan ja tunnesuhteen laadun merkitys korostuu pohjimmiltaan biologisuuteen perustuvassa kiintymyssuhteessa. (Munter

2001, 75, 77.) John Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan äidin ja lapsen välinen suhde on myöhemmän kehityksen kannalta tärkeä lapselle. Äidistä erossa oleminen on lapselle jopa haitallista. Tämä teoria on vahvistanut äidin ja lapsen välistä suhdetta sosiaali-, terveys- ja kasvatustyössä. (Vuori 2001, Sinkkonen & Kalland 2003, Santalan 2009, 139 mukaan.) Toisaalta nyky-yhteiskunnassa on alettu korostaa myös isän merkitystä lapselle, sillä lapsella on kyky ja tarve luoda suhde myös isäänsä (Sinkkonen 1998, Santala 2009, 139 mukaan).

Yksi hyvä kiintymyssuhde on hyvä alku turvaamaan lapsen kehitystä. Yksinhuoltaja- ja ydinperheitä on erilaisia ja kiintymyssuhteen laatuun vaikuttavat oleellisesti perheenjäsenten vuorovaikutussuhteet. Oleellista lapsen kehityksen kannalta ei siis ole perhemuoto, vaan se että sukupolvien välillä on selkeä raja lasten ja aikuisten rooleissa. (Sinkkonen 2008, 60.) Myös Jenkins (2002) toteaa, että kiintymyssuhteella on vaikutus lapsen emotionaaliselle turvallisuudelle, mutta turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa myös vanhempien välinen suhde (Kääriäinen 2008, 81). Huttunen (2001) puolestaan korostaa, etteivät hellyys ja hoiva ole osa vain äitiyttä ja naiseutta, vaan myös mieheydessä ja isyydessä nämä piirteet ovat ominaisuuksina yhtä olennaisia. Huttunen toteaa myös että lapsella on syntymästään lähtien hyvä olla kaksi hoivaajaa. Kaksi aikuista mahdollistaa lapsen vihan tunteiden työstämisen, ja esimerkiksi lapsen hakiessa emotionaalista etäännyntä, hän voi turvata vuorotellen kahteen yhtä läheiseen henkilöön. (Huttunen 2001, 182–183.)

Vanhempien ehdoton rakkaus lasta kohtaan on lapsen tunne-elämän kannalta olennaista. Näin lapsen ei tarvitse pyrkiä miellyttämään vanhempiaan ja hakea heidän hyväksyntäänsä. Lapsi voi vapaasti ilmaista tunteitaan, kun luottamus vanhempiin on kohdallaan. Ehdollinen rakkaus olisi lapsen kannalta haitallista; lapsi kokisi turvattomuuden tunnetta joutuessaan arvaamaan mitä vanhemmat häneltä haluavat. Rakkaus onkin arvomaailmamme keskeisin asia ja määrittelee elämän mielekkyyttä. Lapselle kokemus rakastetuksi tulemisesta antaa hänelle mahdollisuuden kokea elämän sekä sen antamat mahdollisuudet arvokkaiksi. Ehdoton rakkaus antaa myös lapselle kokemuksen siitä, että hän on arvokas riippumatta onnistumisista, epäonnistumisista, ominaisuuksista tai kyvyistään huolimatta. Kun lapsi tietää että hänet hyväksytään ilman menestystä ja

suorituksia, on hän myös itselleen armollisempi, sillä hänellä on itseisarvo jota epäonnistumiset eivät voi uhata. (Puolimatka 2004, 47, 55.)

3.2 Vanhempien eron vaikutus lapseen

Westbergin, Heatherin, Nelsonin, Thoranan, Piercyn ja Kathleenin (2002) mukaan lapselle olisi tärkeää että molemmat vanhemmat ovat mukana avio- tai avoerosta kerrottaessa. Vanhempien olisi myös oltava valmiita keskustelemaan lapsen kanssa ja tekemään hänen olonsa rakastetuksi ja turvalliseksi erosta huolimatta. Tällöin vanhemmat osoittavat olevansa vastuullisia. Lutzi, Hock ja Kang (2007) ottavat myös kantaa siihen miten erosta kertominen vaikuttaa lapseen. Vanhempien ero on yksi stressaavimmista tekijöistä joita lapsi voi elämässään kohdata, jolloin erosta kertomisessa olennaista on se miten asia lapselle esitetään. Vanhempien emotionaalinen avoimuus auttaa lasta sopeutumaan vaikeisiin tilanteisiin. Ducibellan (1995) mukaan on todennäköistä että lapsi kokee olonsa turvallisemmaksi, kun molemmat vanhemmat ovat läsnä kertomistilanteessa. Lapsen epävarmuus saattaa myös vähentyä, kun molemmat vanhemmat keskustelevat hänen kanssaan tulevaisuudesta. Westbergin ym. tutkimuksen (2002) mukaan on yleisempää että vain toinen vanhempi kertoo avioerosta lapselle, verrattuna siihen että molemmat vanhemmat olisivat kertomistilanteessa mukana. Tuolloin vanhempien välit ovat olleet usein jo pidempään tulehtuneet, mikä on saattanut näkyä vanhempien riitelynä ja muina ongelmina. (Mäenpää & Poutiainen 2009, 81, 88–91.)

Soikkelin tutkimuksen mukaan vanhempien ero voi olla lapselle surullinen, ikävä ja vaikea kokemus. Eron jälkeistä elämää kuvattiin kuitenkin tavallisena elämänä, eikä ero tuntunut myöhemmin enää häiritsevän ja siitä puhuttiin menneessä muodossa. (Soikkeli 2012, 108–109.) Vanhempien avioero on lapsen kehityksen kannalta suuri riskitekijä. Avioero kuormittaa jokaista eri osapuolta, jolloin lapsen ja vanhempien välinen suhde saattaa kokea voimakkaitakin muutoksia avioeron aikana. Olennaisinta on millainen vanhempien ja lapsen suhde on ennen eroa, sen aikana ja sen jälkeen. Tilanne on ihanteellinen jos vanhemmat kykenevät jättämään keskinäiset riitansa taka-alalle ja asettamaan huolenpidon lapsista etusijalle. Lapselle hyöty on suurin jos vanhemmat keskittyvät erotilanteessa

olemaan hyviä vanhempia riitelyn sijaan. Yleensä lapset eivät kuitenkaan toivo vanhempiansa eroavan, mutta ero on kuitenkin lapsenkin kannalta parempi vaihtoehto, jos vanhempien liitto on katkeroitunut, lapsia rasittava ja ristiriitojen hallitsema. Tällöin lapsille riittää, että he kokevat olevansa rakkaita kummallekin vanhemmalleen ja että vanhemmat kunnioittavat toisiaan. (Poiijula 2007, 235–236.)

Eron vaikutukset eri perheenjäseniin riippuvat useista eri tekijöistä. Esimerkiksi lapsen kehitysvaihe on keskeinen; hylätyksi tulemisen pelko on suurempi pienillä lapsilla verrattuna kouluikäisiin. (Sinkkonen 2003, 206.) Lapset reagoivat vanhempien eroon hyvin yksilöllisesti, jolloin yksi lapsi saattaa olla vihainen ja toinen sen sijaan vetäytyy olemaan itsekseen. Lasten selviytyminen elämänsä vaikeasta tilanteesta riippuu aiemmin muodostuneista suhteista lapsen ja vanhempien välille, sekä siitä, miten nämä suhteet säilyvät erosta huolimatta. (Kääriäinen 2008, 81). Aivan pienet lapset reagoivat eroon olemalla surullisia, kun taas hieman vanhemmat lapset ovat usein vihaisia vanhemmilleen. Useimmat lapset menettävät erotilanteessa luottamuksen vanhempiinsa ja samalla pelkäävät tulevaisuuden mukanaan tuomia muutoksia. Eron ollessa sopuisa lapset kuitenkin toipuvat ajan kuluessa nopeammin. Keskeisintä on miten vanhemmat sopeutuvat eroon, sekä se kokeeko lapsi eron helpottavaksi kun vaikea perhetilanne päättyy. (Poiijula 2007, 236.) Myös Mcgheenin mukaan on tärkeää ymmärtää että jokainen lapsi käsittelee eron yksilöllisesti, ja esimerkiksi eron aiheuttamat tunteet voivat vaihdella riippuen lapsesta. Yksi voi kokea välinpitämättömyyttä, kun taas toinen purskahtelee itkuun. (Mcghee 2011, 37.) Suurin osa lapsista mukautuu ajan myötä vanhempiansa eroon ja he saattavat löytää vanhemmistaan aivan uusia puolia. Usein lapset kokevat eron lyhyen kriisin kautta, jonka jälkeen arki palautuu vähitellen ja uuteen tilanteeseen sopeudutaan. (Sinkkonen 2008, 70–71.)

Vanhemman ja lapsen välinen suhde muuttuu eron myötä, eikä se ole enää samanlainen kuin ennen eroa. Lapsesta erossa oleminen voi heikentää vanhemmuutta, sillä vanhempi joka ei ole lapsen arjessa läsnä, saattaa kokea olevansa vain maksajan roolissa. Vanhempi joutuu erossa asumisen vuoksi seuraamaan lapsensa kasvua etäältä, mikä on raskasta ja voi johtaa siihen ettei vanhemmuutta jakseta enää ylläpitää (Kääriäinen 2008, 90). Vainion (2013) tutkimuksessa todetaan että lapset kokevat eron jälkeen äitinsä läheisemmäksi

kuin isänsä, mutta joidenkin tutkimukseen osallistuneiden lasten kohdalla sisarukset olivat äitiäkin läheisempiä. Lähes jokainen Vainion tutkimukseen osallistuneista lapsista kuvaili äitiään myönteisesti, mihin voi kuitenkin vaikuttaa se, että lähes kaikki tutkimukseen osallistuneista lapsista asuivat äidin luona. (Vainio 2013, 64.) Amato ja Gilbreth (1999) sekä Bradshaw, Stimson, Skinner ja Williams (1999) jakavatkin eron jälkeisen vanhemmuuden sosiaaliseen, psykologiseen sekä taloudelliseen vanhemmuuteen. Gottbergin (1995) ja Millarin ja Warmanin (1996) mukaan sosiaaliseen ja psykologiseen vanhemmuuteen kuuluvat läheisyys ja huolenpito, sekä säännöllinen lapsen tapaaminen. Taloudellinen vanhemmuus on lapsen elatuksesta huolehtimista. (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 38.)

Väestöliiton tutkimuksen (2010) tuloksista paljastuu että 37 % eronneiden perheiden lapsista tapasi etä-isäänsä harvoin, jolloin tapaamiset olivat epäsäännöllisiä eikä yhteydenpitoa juuri ollut. Tutkimuksen mukaan eronneiden vanhempien toimiva yhteistyö oli yhteydessä lasten ja isien tapaamisiin, jolloin hyvin keskenään toimeen tulevien vanhempien lapset tapasivat etä-isäänsä useammin. Vanhempien huonot välit eivät kuitenkaan vieneet mahdollisuutta lasten ja etä-isän tapaamiselta, sillä vaikka vanhemmilla oli ongelmia keskinäisessä suhteessaan, yli puolet näiden perheiden lapsista tapasi etä-isää vähintään kerran kuukaudessa. Lasten ja isän suhteen laatu määritteli myös tapaamisten määrää. Lapsista noin 40 %:lla suhde etä-isäänsä oli ongelmallinen, joten myös tapaamisia oli harvemmin. Tapaamisten säännöllisyyteen ja määrään vaikutti negatiivisesti myös se, jos etä-isän taloudellinen vastuu oli heikko. (Broberg 2010, 155, 158.)

Lapsi muodostaa puuttuvasta isästään mieleensä kuvan äidin luoman kuvan avulla (Myllärniemi 2010, 180). Lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen saatetaan vaikuttaa joskus manipuloimalla, jolloin sillä on vaikutusta lapsen itsetuntoon. Lapsi perii esimerkiksi huonoksi haukutulta isältään piirteitä ja ominaisuuksia, jolloin lapsi saattaa kokea että huonoksi haukutulta vanhemmalta saadut piirteet ovat hänessäkin huonoja. Tällöin hän saattaa sulkea isän pois mielestään, mikä vaikuttaa edelleen huonontavasti lapsen ja isän väliseen suhteeseen. Tällöin lapsi voi myös kokea olevansa huonon isän lapsi. Lapselle on tärkeää kokea että omat vanhemmat ovat parhaita, koska se vahvistaa hänen identiteettiään ja

omanarvontunnetta. Kasvaessaan lapsi saattaa oppia kuitenkin ymmärtämään lähivanhemman manipuloinnin ja alkaa muodostaa täysin omia mielipiteitään, jolloin etävanhempi näyttäytyy täysin uudessa valossa. (Sinkkonen 2009, 210 – 211.) Myös Poijula toteaa että lapsen asenne vanhempia kohtaan voi kuitenkin muuttua ajan kuluessa eri suuntiin. Lapselle voi olla vaikeaa jos kumpikin vanhempi vetää lasta omalle puolelleen ja hän saattaakin kokea lojaliteettiristiriitaa. Lapsi saattaa hylkiä vanhempaa, jonka hän kokee olevan eron syyllinen. Toisaalta lapsi saattaa pohtia, miksi juuri hän on sellaisten vanhempien lapsi, jotka eivät välitä toisistaan. (Pojula 2007, 242.)

Vanhempien riitely eron jälkeen on lapselle vahingollista, sillä lapset saattavat päätyä viestinviejiksi vanhempien välille (Sinkkonen 2003, 207). Lapset voivat joutua eronneiden vanhempien väliseksi viestikapulaksi, jos vanhemmat eivät kykene kommunikoimaan keskenään (Kääriäinen 2008, 65). Avo- tai avioerotilanne voi kärjistyä niin pitkälle että ero aiheuttaa elinikäisen trauman ja vanhempien välit eivät koskaan korjaannu. Lapsi saattaa joutua tilanteeseen, jossa hän kantaa ja käsittelee traumoja, joita hänen vanhempansa eivät itse ole käsitelleet ja kyenneet kohtaamaan. (Koiso-Kanttila 2009, 169.)

Vanhempien erotessa lapsen kannalta paras tilanne olisi jos vanhempien välinen keskusteluyhteys säilyisi, jotta vanhemmat pystyisivät ratkaisemaan yhdessä lasta koskevat asiat. Vanhemmuus jatkuu vanhempien erosta huolimatta. Lapsen kannalta olisi hyvä, että molemmilla vanhemmilla olisi oma linjansa, mutta myös toisen tekemiä ratkaisuja arvostettaisiin puuttumatta niihin. (Maccoby ym. 1993, Sinkkonen 2003, 207 mukaan.) Soikkelin tutkimuksen mukaan lapset kokivat vanhempien väliset ristiriidat erossa vaikeimmaksi asiaksi. Erityisen vaikeaa lapsille oli seurata vanhempien riitoja vierestä ja nähdä vanhemman surevan eroa. Eron jälkeen positiiviseksi koettiin se että vanhempien välillä ei ollut enää ristiriitoja yhtä paljon kuin heidän ollessaan yhdessä. Vaikeaa lapsille oli vanhempien erossa vaikutukset sosiaaliseen verkostoon ja suhteisiin, esimerkiksi vanhempien uusien seurustelukumppanien ja lasten oman mielialan vuoksi. (Soikkeli 2012, 109–111.)

3.3 Vanhempien uskonnon vaikutus lapseen

Äidin ja isän opillisesti ristiriidassa olevat uskonnolliset näkemykset aiheuttavat ongelmia vanhempien välille. Kun molemmat vanhemmat jakavat lapselle erilaisia näkemyksiään, on lapsen psyyke vaarassa. (Ruoho 2013, 333–334.)

Vanhempien väliset ristiriidat voivat aiheuttaa aiheesta riippumatta vaaraa lapsen psyykeelle. Lapsi pystyy olemaan lojaali vain yhdelle vanhemmalle kerrallaan, jolloin hän voi joutua ristiriitaiseen tilanteeseen jossa hänen on valittava toinen vanhemmistaan. Pahimmassa tapauksessa lapsi joutuu vanhempien painostuksen vuoksi valitsemaan puolensa. (Sinkkonen 2003, 207–208; Amato & Afifi 2006, Mäenpää & Poutiainen 2009, 80 mukaan.)

Villan (2013, 47) mukaan Sinkkonen mainitsee vanhempien vakaumuksen selkeän esillä olon hyväksi lapsen kannalta. Vanhempien vakaa eettinen ja uskonnollinen arvomaailma auttaa lasta peilaamaan niitä omiin ajatuksiinsa, kun taas vanhempien selkeän arvopohjan puuttumisesta lapselle voi aiheutua henkistä ailahtelevuutta. Toisaalta lapsen kannalta on myös hyvä, jos vanhempi antaa lapselle tilaa pohtia asioita. Näin lapsi saa henkistä vapautta ja mahdollisuuden oivaltaa perimmäisiä kysymyksiä itse.

Tiettyihin uskonnollisiin ryhmiin kuulumisen vaatii kuitenkin sitoutumista, joten uskonnolliseen ryhmään kuulumisen voi olla poissulkevaa suhteessa muihin yhteisöihin. Tästä syystä sitoutumisen vaatimukset voivatkin rikkoa ihmissuhteet ryhmän ulkopuolisiin sukulaisiin ja ystäviin. (Ruoho 2013, 25–26.) Sosiaalisissa suhteissa uskonnon ulkopuolisilla henkilöillä ei ole merkittävää roolia ja ominaista onkin, että henkilöt jaotellaan sisä- ja ulkoryhmiin sen perusteella ovatko he uskonnolliseen ryhmään kuuluvia vai eivät (Nahkola 2013, 23–25).

3.4 Sisarusuhteet

Sisarusuus on yksi tärkeimmistä elämän ihmissuhteista ja se on usein pidempi kuin suhde omaan äitiin, isään tai puolisoon. Samassa kodissa kasvaneet sisarukset ovat usein hyvin läheisiä toisilleen. He ovat erilaisia yksilöitä, mutta kuitenkin heissä on jotain samaakin; sisarukset ovat osa lapsuuden perhettä ja samalla osa toistensa henkilöhistorioiden kokonaisuutta. Tärkeimmät lapsuuden vuodet ovat

yhdessä elettyjä ja koettuja. (Kaulio & Svennevig 2008, 163,166.) Ihmisen työsuhteet, ystävyysuhteet ja parisuhteet saattavat päättyä yllättäenkin, mutta sisarusuhteet ovat pysyviä ja tästä syystä kaikkein turvallisimmiksi koettuja suhteita. Sisarusuhteet seuraavat väistämättä ihmistä koko elämän ajan, riippumatta siitä, millainen suhde sisaruksiin ihmisellä on. Sisarukset ovat elämässämme myös ne henkilöt, jotka tietävät usein toisistaan enemmän kuin kukaan muu ja sisarukset kokevat, että voivat olla toisilleen avoimesti juuri sellaisia kuin ovat, esittämättä mitään. Siihen, millaiset sisarusuhteet lapsi oppii muodostamaan vaikuttaa suuresti se, millaiset suhteet hänellä on vanhempiinsa. (Schönbeck 2008, 176–179.)

Biologisten sisarusten yhdessä eletty lapsuus ja yhteinen historia samassa perheessä koettiin lähentäväksi tekijäksi Soikkelin tutkimuksen mukaan. Sisarukset ovat tärkeitä riidoista ja erimielisyyksistä huolimatta. Sisarusten välisessä suhteessa on myös hoivaamista ja huolenpitoa. (Soikkeli 2012, 81 – 82.) Sisarukset eivät kuitenkaan jaa kaikkea keskenään. Vaikeimmat asiat saatetaan jättää käsittelemättä, jotta sisarusta voitaisiin suojella kuormittumiselta tai huolestumiselta. Yhteisistä lähtökohdista huolimatta sisarukset ovat kuitenkin kukin omanlaisiaan yksilöitä. He tulkitsevat asioita eri tavalla, pitävät erilaisia asioita tärkeinä ja elävät kukin omanlaisensa elämän. (Kaulio & Svennevig 2008, 125, 166.) Röngän ja Sallisen (2008) mukaan sisarusuhteissa tuodaan esille muita suhteita enemmän myös kielteisiä tunteita, mikä johtuu siitä että perhessuhteet ovat muita suhteita pysyvämpiä muihin suhteisiin verrattuna, jolloin tunteita uskalletaan ilmaista rohkeammin. (Vainio 2013, 63.)

Erotilanteessa sisaruksilla on suuri merkitys toisilleen, ja vanhempien ero yleensä lähentää sisaruksia. Sisaruksille voi jakaa kokemuksiaan ja saada vastavuoroisesti heiltä tukea. (Poijula 2007, 241.) Sisaruksista vanhimmalle saattaa kuitenkin eron takia kohdistua paineita ottaa perheessä uudenlainen rooli isoveljen tai isosiskon roolin lisäksi. Vanhin sisarus saattaa ottaa perheessä sijaisvanhemman roolin, kun toinen vanhemmista luopuu vanhemmuudestaan ja vallan käytöstään. Vanhin sisarus pyrkii tällöin täyttämään sisaruksilleen toisen vanhemman roolia ja ottamaan vastuuta pienempien sisarustensa huolenpidosta, samalla toimien myös isoveljen tai isosiskon roolissa. (Schönbeck 2008, 170.)

4 ISYYS JA ISÄTTÖMYYS

Isyys on ilmiönä kontekstisidonnainen ja sen tasot vaihtelevat, sillä isiä on monenlaisia ja erot isien välillä ovatkin merkittäviä (Kolehmainen & Aalto 2004, Kröger 2009, 172 mukaan). Vuoren (2014) mukaan isyyden voi määritellä neljään eri malliin suhteessa äitiyteen. Isä voi olla tasa-arvoinen jolloin isä osallistuu tasapuolisesti perhevelvollisuuksiin ja muuhun työhön naisen kanssa. Isä voi olla myös hoivaava, jolloin hän pyrkii olemaan läheinen lastensa kanssa. Näiden kahden mallin juuret ovat feminismissä ja sukupuolten välisessä uudelleen jaossa, mutta näistä kahdesta mallista ovat irtaantuneet valintoja tekevät ja maskuliiniset isät. Valintoja tekevä isä toimii yksilöllisten halujensa ja kykyjensä mukaan, jolloin naiselle jää vastuu lapsista. Myös maskuliininen isä jättää vanhemman roolin ensisijaisesti naiselle, etenkin lasten ollessa pieniä. Maskuliininen isä kokee että isän roolin on oltava erilainen kuin äidin, jolloin isän on esimerkiksi kannettava vastuuta perheen taloudesta, eikä niinkään vaipanvaihdosta. (Vuori 2004, 29–30.)

Toisaalta isyys voidaan myös määritellä biologisesta, juridisesta, psykologisesta tai sosiaalisesta näkökulmasta. Vaikka biologinen isä ei olisi osallisena lapsen elämään, voi isä vaikuttaa joillain muilla isyyden ulottuvuuksilla lapseen. (Huttunen 2001, 57–58, 60, 64.) Biologisella isyydellä tarkoitetaan isän ja lapsen välistä geeniperimää, jolloin lapsi on saanut alkunsa juuri tämän miehen sukusoluista. Nykyaikana monet miehet tulevat biologisiksi isiksi myös keinohedelmöityksen kautta. Juridinen isyys on lakien määrittelemää, jolloin yhteiskunnan näkökulmasta mieshenkilöllä on oikeuksia ja velvollisuuksia lastaan kohtaan. Juridinen isyys on mahdollista isyyden tunnustamisen tai vahvistamisen, avioliiton isyysolettaman tai adoption perusteella. Psykologinen isyys on tunnepohjaista ja kiintymykseen perustuvaa, joka määriytyy lapsen kokemuksen mukaan. Psykologinen isä on lapselle se mieshenkilö johon hän on kiintynyt, jota hän pitää isänään ja joka on hänelle auktoriteetti. (Huttunen 2001, 58–61, 64–65.) Sosiaalinen isyys on arjessa toimimista lapsen kanssa. Sosiaalista isyyttä voi kuvailta tavaksi olla lapsen kanssa, jota voi toteuttaa kuka tahansa miespuolinen henkilö lapsen läheisverkostossa. (Sinkkonen 2003, 22.)

Isyyden lisäksi myös isättömyyden käsitettä voidaan määritellä monesta eri näkökulmasta ja usein sen määritelmä muotoutuukin yksilöiden omista mielikuvista. Isättömyyttä on määritelty fyysisen ja psyykkisen isättömyyden lisäksi myös eri syystä johtuvan isättömyyden, eri kestoisen isättömyyden sekä eri kokemuksiin liittyvän isättömyyden kautta. Isättömyys voi esimerkiksi olla syntymästä asti tai jostakin tietystä ikävuodesta lähtöistä, kokemuksellista tai näyttöön perustuvaa tai määritelmä aikuisen sekä lapsen näkökulmasta. Isättömyys ei siis ole ainoastaan isän tai isähahmon konkreettista puuttumista, vaan ihmisen omat mielikuvat ja kokemukset vaikuttavat siihen. (Huttunen 2013.) Myllärniemi (2010, 34) sen sijaan puhuu yhteiskunnallisesta isättömyydestä. Molemmat vanhemmat ovat nykyisin yhä useimmiten töissä, joten lapset ovat yhteiskunnan varhaiskasvatusjärjestelmien vastuulla. Nämä järjestelmät ovat lähes poikkeuksetta naisten harteilla. Tämä aiheuttaa sen, että pojilla ei ole välttämättä miehisiä esikuvia tai samaistumisen kohteita.

Huttunen on määritellyt myös poissaolevan isän käsitteen, millä tarkoitetaan isän henkistä ja fyysistä poissaoloa. Isän poissaolo on usein yhteydessä tilanteeseen jossa mies on heikosti sitoutunut isyyteen ja hän on vain vähän lastensa kanssa tekemisissä. Poissaoleva isä on myös lastensa kanssa ollessaan vetäytyvä, eikä hän välttämättä pöde tästä huonoa omaa tuntoa. Poissaolevasta isästä voi myöhemmin tulla väistynyt isä, joka luopuu isyydestään kokonaan. (Huttunen 2001, 92.) Isättömyys saattaa myös vaikuttaa myöhemmällä iällä isättömänä eläneen omaan perhe-elämään. Isättömänä eläneen isän voi olla vaikea asettua oman lapsensa asemaan ja palvella hänen tarpeitaan. Hänellä voi itsellään olla vieläkin suuri isän kaipuu tai hän voi tuntea, ettei voi antaa lapselleen jotain sellaista mitä ei itsekään ole saanut. (Myllärniemi 2010, 167.)

4.1 Isän rooli ja merkitys lapsuudessa

Hämäläisen (2010) mukaan isäsuhdetta on tärkeää käsitellä, koska se on lapselle korvaamaton ihmissuhde (Hämäläinen 2010, 42). Väestöliiton teettämä tutkimus (2010) etä-isien ja heidän lastensa välisistä tapaamisista osoittaa että 6 % tutkimukseen osallistuneista perheistä, joissa lasten kanssa asuu äiti, etä-isä ei tavannut lapsiaan säännöllisesti, mutta osallistui kustannusten jakamiseen

tydyttävästi. Etä-isistä 27 % ei osallistunut taloudellisen tai sosiaalisen vastuun jakamiseen, eli he eivät olleet sitoutuneita isän rooliin. (Broberg 2010, 154.) Isän merkitystä ei voi täysin sivuuttaa vaikka hän olisi kuinka vähän läsnä lapsensa elämässä, sillä lapsella on luontainen tarve tietää ennemmin tai myöhemmin kuka ja millainen hänen biologinen isänsä on (Hämäläinen 2010, 42–43). Sinkkonen (2012, 32–33) toteaa, että isättömät lapset saattavat vielä aikuisuudessaankin kaivata biologista isäänsä. Sinkkonen kuvailee isättömyyttä esimerkillä, jossa vielä 40-vuotiaana eräs mies katseli kadulla vastaantulevia, suunnilleen isänsä ikäisiä miehiä ja pohti voisiko joku heistä olla hänen isänsä. Saamastaan hyvästä miehen ja isän mallista huolimatta kyseisestä miehestä tuntui, että jotain puuttui siitä kohdasta, missä isän paikka olisi ollut.

Perinteisesti isä ajatellaan perheen päänä sekä auktoriteettina. Yhteiskunnan muuttuessa naiset ovat kuitenkin halunneet lisätä tasa-arvoaan miehiin verrattuna niin perheen sisällä kuin ulkopuolellakin. Niinpä naiset eivät olekaan niin riippuvaisia miehistään kuin aikaisemmin, ja tätä on myös epäilty avio- sekä avoerojen lisääntymisen syyksi. Yhteiskunta on mahdollistanut yksinhuoltajana elämisen, eikä epätydyttävässä suhteessa eläminen ole enää välttämättömyys. Tasa-arvoistumisen myötä myös roolit perheissä ovat yhtenäistyneet. Aikaisemmin talouden hoidon työt saatiin jaotella naisten sekä miesten töihin, mutta nykyisin selkeää rajaa ei enää ole. Lasten sekä kodinhoito on molempien vanhempien vastuulla. (Myllärniemi 2010, 34–35.)

Isän merkitys lapselle nähtiin aikaisemmin lapsen ihailun sekä samaistumisen kohteena. Lapselle isä oli kuin sankarihahmo, joka suojelee lapsiaan. Isän ajateltiin myös luovan turvallisen ympäristön koko perheelle. Toisaalta isän merkitys saattoi olla vahva auktoriteetti tai rankaisija. Tähän suppeaan merkityksen kuvaamiseen on saattanut vaikuttaa isän roolin yksipuolisuus aikaisemmin yhteiskunnassa. Yhteiskunnan sekä isän roolin muuttuessa myös isän merkitys on kuitenkin muuttunut. Isän merkitys lapsen hoidossa on kasvanut merkittävästi ja nyky-isät osallistuvatkin aktiivisesti jo raskauden alkuvaiheista alkaen. (Myllärniemi 2010, 50–53.) Isän ajatellaan nykyään näyttävän lapsilleen miehen mallia ja mallioppimisen kautta isä välittää tietoa siitä miten elämää tulisi elää. Isä tuottaa lapsilleen mallin siitä millainen rooli isällä ja miehellä on perheessä. (Hämäläinen 2010, 108–109.) Toisaalta isän merkityksessä on

kuitenkin säilynyt jotain pysyvää, vaikka ympärillä oleva yhteiskunta sitä muuttaakin. Lapsen persoonallisuuden, seksuaalisen identiteetin sekä moraalien kehittämisessä isällä on edelleen keskeinen merkitys. (Sinkkonen 2009, 213.)

Ydinperheeseen kuuluminen ei takaa lapselle automaattisesti läsnäolevaa isää, vaan isän läsnäolon voivat korvata muut kasvattajat, jolloin isyyden merkitys voidaan kyseenalaistaa. Isättömällä lapsella voi olla ympärillään monipuolinen kasvattajien joukko, joka korvaa isän läsnäolon. (Sinkkonen 2011, 115–116.) Vaikkei psykologinen isättömyys olisikaan ollut varsinainen ongelma lapselle, esimerkiksi isää korvaavien henkilöiden ansiosta, voi isättömyydestä seurata traumatisoivia kokemuksia ja henkistä pahoinvointia. Yksinhuoltajuus voi olla vanhempien näkökulmasta hyvä asia, mutta lapsen näkökulmasta ero on tuskin toivottu ratkaisu. Lapsen tulee työstää psykologista isättömyyttään, jotta hän löytää sen osalta jonkinlaisen sisäisen ratkaisun. (Huttunen 2001, 161.)

Isättömyyttä tarkastellessa pitää erottaa tilanteet, joissa isä on puuttunut lapsen elämästä kokonaan, ja joissa taas isä on aiheuttanut lapselleen traumoja ja isäsuhte on ollut muutoinkin epävakaa. Lapsen on parempi elää ilman huonoa isäsuhdetta, joten isän täydellinen poissaolo on toisinaan parempi ratkaisu lapsen kannalta, kuin huonon isäsuhteen ylläpitäminen. (Huttunen 2001, 162.) Myös Sinkkonen (2012, 30) toteaa että lapsen on parempi kasvaa ilman isää, jos tämä juopottelee tai on väkivaltainen, eikä esimerkiksi riittäisi avioliittoa ole järkevää jatkaa lasten vuoksi. Itsessään se ettei isä ole läsnä tai isä puuttuu, ei merkitse mitään, vaan se millainen isä on läsnäollessaan ja miehenä perheessä.

Castrenin (2009a) tutkimuksessa tuli ilmi ettei isyys itsessään voi määritellä miten läheiseksi isän ja alaikäisten lasten suhde muodostuu. Ero ja sen seurauksena perheen ja parisuhteen pirstaloituminen voi aiheuttaa isän ja lapsen suhteen väljenemistä ja etääntymistä. Castren pohtii myös, että miesten perhesuhteet määrittyvät toisinaan sen hetkisen puolisosuhteen mukaan. (Castren 2009a, 70 – 71.) Myös Sinkkonen (2009) toteaa, että edes omaan lapseen ei synny itsestään suhdetta, vaan se vaatii ajan viettämistä tarpeeksi hänen kanssaan. Tämän vuoksi vanhempien eron jälkeen olisi pidettävä huolta, että yhteydenpito säilyy lapsen ja etävanhemman välillä. Tunnesiteen katkeaminen lasten äitiin voi kuitenkin vaikuttaa niin, ettei isä osaa tai ei välitä ylläpitää suhdetta lastensa kanssa.

Yhteydenpidolla on myös suuri merkitys lapsen identiteetin muodostamisen kannalta. Isä on lapsille samaistumisen kohde; pojalle isä on esikuva ja miehisyyden lähde, ja tyttärelle henkilö johon peilata tulevia seurustelusuhteita. Isältä saatua arvostusta sekä rakkautta osataan näin vaatia myös tulevilta kumppaneilta. (Sinkkonen 2009, 213–214.) Jokisen (2004, 16 – 17) mukaan lapsi tarvitsee miehen syyliä ja etenkin tyttärelle se on välttämätöntä jotta hänelle syntyy perusuottamus mieheen. Isän sylissä tyttö oppii jo lapsena olemaan lähellä vastakkaista sukupuolta ja saa kokemuksen siitä ettei siinä ole mitään vaaraa. Poikakin tarvitsee isän fyysistä läheisyyttä jotta hän oppii suhtautumaan luontevasti omaan sukupuoleensa.

Myllärniemen (2010, 60) mukaan isällä on merkittävä tehtävä poikansa sukupuoli-identiteetin vahvistamisessa. Isän on myös tärkeää tulla äidin ja pojan symbioottisen suhteen väliin, sillä muutoin pojan seksuaalisen identiteetin kehitys voi häiriintyä myöhemmällä iällä. Sinkkonen (2012,32) toteaa myös että poika tarvitsee isäänsä leikkisään nahisteluun jossa he ovat fyysisessä kontaktissa, joskus aika rajustikin. Isän kanssa painiskelun tai muun nahistelun ansiosta pojan on luonnollista olla myös myöhemmin miesten lähellä tuntematta oloaan epämukavaksi. Tyttölapsi toivoo nahistelun sijaan sitä että isä rakastaa ja arvostaa häntä. Isä on tytön elämän ensimmäinen mies, jolloin kokemukset isästä heijastuvat myöhempään elämään. Siltalan (2003, 184, 205) mukaan isäsuhte mahdollistaa tytön erillistymisen äidistään niin että hän pystyy samalla säilyttämään naiseuden samastuksensa. Isän avulla tytär saa myös maskuliinisia piirteitä, joita ovat minuuden vahvuus, aggressiivisuus, päämäärätietoisuus, oman arvon ja voiman tunne, sekä naisen näkökulman rinnalle miehinen luovuus. Ilman isää kasvanut tyttö jää sen varaan millaisia maskuliinisia ulottuvuuksia hänen äidillään on tarjota. Riittävä maskuliininen samastus vaatii kuitenkin sen että työllä on saatavilla ulkopuolisia isähahmoja. Myllärniemi (2010, 60) toteaa että myös poika tarvitsee oman isän puuttuessa ulkopuolisia isähahmoja jotka voivat korvata puuttuvan isän varhaislapsuudessa.

4.2 Isän poissaolo ja tunteet

James Herzogin mukaan avioerolapsilla saattaa olla ongelmia avioeron aiheuttamien vihamielisten tunteiden käsittelyssä. Avioerossa lapsen ympäriltä rikkoutuu turvaverkko, joka hänellä oli ehjässä perheessä. Sen menetys aiheuttaa lapselle vihamielisiä tunteita, joita on vaikea käsitellä. (Myllärniemi 2010, 23.) Lapsella on oikeus eri tunteisiinsa ja vanhempien tuleekin tukea lastaan niin, että lapsi tuntee molempien vanhempien rakastavan häntä. Lapsi ei saa tuntea olevansa syyllinen, että pitää molempien vanhempiensa seurasta, vaan lasta on autettava selviytymään erosta pitämällä molempiin vanhempiin säännöllinen yhteys sekä hyvä suhde. Kummankin vanhemman onkin kunnioitettava lapsen suhdetta toiseen vanhempaan ja yksinhuoltajavanhemman on tuettava toista vanhempaa pitämään yhteys lapseen. (Poijula 2007, 242.)

Vihan ja pettymyksen tunteet kohdistuvat useimmiten suoraan isään, joka yleensä on se osapuoli, joka poistuu lasten elämästä. Tästä huolimatta lapsella on kuitenkin toive isän paluusta, jotta mielessä olevat vihan ja pettymyksen tunteet helpottaisivat. Näiden tunteiden kanssa kamppaileva lapsi jääkin siis useimmiten äidin vastuulle. Äidin tehtävänä on auttaa lasta tunteiden käsittelyssä ja hallinnassa, jotta lapsuus häiriintyisi mahdollisimman vähän. Tehtävä aiheuttaa suuren haasteen äidille, joka varmasti muutenkin on jo vaikeassa tilanteessa eron vuoksi. Isän menetyksen korvaaminen on mahdotonta kuinka hyvälle tai kyvykkäälle äidille tahansa. (Myllärniemi 2010, 23–24.)

Jos lapsi kokee isän hylänneen hänet, on se aina traumaattinen kokemus lapselle, riippumatta siitä onko kyseessä emotionaalinen vai fyysinen hylkääminen. Lasten hylkääminen emotionaalisesti on hyvin yleistä ja pahimmassa tapauksessa isä on lapselleen kylmä ja välinpitämätön ja saattaa jopa lakata olemasta läsnä lapsensa elämässä kokonaan. Avioerossa lapsi joutuu aina hylätyksi fyysisesti ja emotionaalisesti, ja isän lähteminen perheestä voi aiheuttaa lapsessa hyvin voimakkaan reaktion. (Jokinen 2004, 20 – 21.) Lapsen vihamielisyys johtuu avioeron aiheuttamasta ahdingosta, jonka kanssa lapsi on sisäisesti ongelmissa. Kun lapsi ei kykene mielessään käsittelemään asiaa, hän ulkoistaa sen vihamielisyydeksi. Lapsi kaipaa isää auttamaan häntä vihan tunteiden hallinnassa. (Myllärniemi 2010, 25, 27.)

Lapsi voi kokea ulkopuolisuutta isättömyyden vuoksi, koska hänelle jää siitä tarve- ja tunnevajaus. Lapsella on tarve kokea olevansa rakastettu ja hyväksytty, ja jos nämä tarpeet eivät täyty, ei hän saa integroitumisen tunnetta omasta perheestään. Itsensä kokeminen ulkopuoliseksi ja vieraaksi perhetilannetta muistuttavissa sosiaalisissa tilanteissa, voi johtua integroimattomuudesta omaan perheeseen. (Jokinen 2004, 24.) Erilaisesta perhetilanteesta johtuvat negatiiviset tuntemukset saattavat näkyä esimerkiksi kateutena muita ihmisiä kohtaan. Jos toisella ihmisellä on jotain arvokasta ja haluttua, voi tämä aiheuttaa niissä ihmisissä kateutta joilta tämä arvokas asia puuttuu. Vertailu toisiin ihmisiin liittyy olennaisesti kateuden tunteeseen. Vertailu ei kuitenkaan kohdistu kaikkiin ihmisiin, vaan lähellä kokemuspiiriämme oleviin, tunneperäisesti merkityksellisiin ihmisiin. Alemmuuden tunne on osa kateutta; kokemus alempiarvoisesta asemasta jonkin omaisuuden tai asian suhteen on keskeistä kateuden tunteessa. Kateuden tunteen aktivoi ihmiselle tärkeät alueet, jonka kautta hän määrittelee itsensä. (Ben Zeév 2000, Puolimatka 2004, 95 mukaan.)

4.3 Korvaavat tekijät

Miehen esikuvan saaminen on lapselle tärkeää. Isän puuttuessa korvaavat isähahmot nousevat merkittäviksi lapsen elämässä. Isoisät, isäpuolet, miespuoliset sukulaiset, urheiluvalmentajat, merkittävät opettajat tai harrastustoiminnan ohjaajat ovat henkilöitä, jotka tarjoavat lapselle miehen mallia sekä auttavat kasvatuksessa. Heihin lapsi kohdistaa isänkaipuutaan ja hakee tukea elämälleen. (Myllärniemi 2010, 181.) Soikkelin (2012, 78) tutkimus kuitenkin osoittaa, että äitien uudet seurustelukumppanit eivät ole kovinkaan usein suuressa roolissa lasten elämässä. Myös Dunn (2008) toteaa että vaikka lapset eivät asuisi biologisten isiensä kanssa, he pitävät isiä läheisempinä, kuin äidin uutta kumppania jonka kanssa lapset asuvat (Lamb & Lewis 2013, 123).

Sosiaalinen verkosto on tärkeä lapsen turvan kannalta silloin, kun vanhemman kyky olla vanhempi on jostain syystä heikentynyt tai riittämätön. Laajennettu perhe, eli sukulaiset, naapurit, urheiluvalmentaja tai muu aikuinen, joka näkee lapsen myötätuntoisesti, on aikaisemmista sukupolvista poiketen yhä harvemman lapsiperheen tukena. Tärkeimmiksi ulkopuolisiksi tekijöiksi ovat nousseet

viralliset verkostot, kuten päiväkotit, neuvola tai koulu. Poijula toteaa että sukulaiset voivat tasapainottaa eroa lapsen kannalta ja heiltä lapsen on mahdollista saada tukea. Vanhempien onkin tärkeää pitää yllä ja tukea lapsen suhteita ja yhteydenpitoa molempien vanhempien sukulaisiin. Lapsen ystävien perheet ovat myös saattaneet kokea eron ja lapset voivat jakaa kokemuksiaan keskenään sekä saada toisiltaan tukea. (Poijula 2007, 149, 241.)

5 PERHE JA YKSINHUOLTAJUUS

5.1 Perheen määritelmä

Perheet muodostuvat joko avio- tai avoliitossa olevien vanhempien ja heidän naimattomien lastensa tai toisen vanhemman ja hänen naimattomien lastensa muodostamasta perheestä. Perheen muodostavat myös avo- tai avioparit. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 23.) Ydinperhe viittaa tietynlaisiin emotionaalisiin sukupolvien ja sukupuolten välisiin suhteisiin. Ydinperheen katsotaan koostuvan kahdesta vanhemmasta; äidistä ja isästä sekä heidän yhteisistä lapsistaan, ydinperhe on siis biologinen yksikkö. Tutkimusten mukaan perheen käsite on monimuotoisempi kuin usein määritellään, eikä ydinperhe ole enää yhtä hallitseva perhetyyppi kuin aikaisemmin. Yhteiskunnan muuttuessa on muodostunut uusia perhetyppejä, esimerkiksi uusperheitä ja yksinhuoltajaperheitä. (Yesilova 2009, 17, 24, 26, 79.)

Lainsäädännön näkökulmasta perhe-käsite on kaksijakoinen.

Yksityisoikeudellisesti perhe määritellään biologisten suhteiden perusteella ja julkisoikeudessa ruokakunta-ajattelu eli yhteinen jääkaappi määrittelee perheen rajoja. Perheympäristö on keskeinen tekijä persoonallisuuden, älyllisyyden sekä sosiaalis-moraalisuuden alueella, jotta lapsi kasvaa pystyväksi aikuiseksi.

Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna perhe on yhteisö, jossa sen jäsenet kokevat kuuluvansa yhteen. Heillä on myös halu ja tarve jakaa yhdessä arkielämä. Perheen merkitys yksilölle ei kuitenkaan määrity tilastollisesti tai oikeudellisesti, vaan jokainen yksilö määrittää perheeseensä kuuluvat jäsenet itse. (Valjakka 2002, 37 – 39.)

Sinkkonen määrittelee perheen kokonaisuutena, jolloin muutos yhdessä

perheenjäsenessä näkyy kokonaisuuden muutoksena (Sinkkonen 2003, 206).

Perhe voidaan myös käsittää dynaamisena systeeminä. Tällä tarkoitetaan, että perheeseen kuuluvien yksilöiden lukumäärä vaihtelee ja yksilöt muuttuvat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa muuttaen myös toisia perheenjäseniä.

Oleennaista perheen määrittelyssä on se, että perheenjäsenet asuvat samassa taloudessa ja heidän välillään on tunnesiteitä. (Hurme 2001, 141.) Myös Castrenin (2009a, 58–59) tutkimuksen mukaan perhe voi olla yksilölle selkeälinjainen

kokonaisuus, mikä muodostuu yksittäisen kriteerin perusteella, esimerkiksi asumisjärjestelyjen tai huolenpidon mukaan. Perhettä kuvattiin Castrenin tutkimuksessa esimerkiksi sisäkkäin olevien renkaiden muodostamana kuviona.

Perhe voi merkitä yksilölle eri asioita, riippuen hänen omasta elämäntilanteestaan. Lapsi kokoo vanhempiensa eron jälkeen oman perhekäsityksensä useamman erilaisen perheen osasista, eikä lapsella ole välttämättä ketään läheistä jonka perhekäsitys olisi täysin sama (Castren 2009a, 163 – 164). Perhebarometrin 2007 tuloksista voidaan todeta, että tutkimukseen osallistuneiden elämäntilanne vaikutti voimakkaimmin siihen miten he määrittivät oman perheensä. (Paajanen 2007, 23,35). Uudet perheenjäsenet, kuten äidin uudet seurustelukumppanit, jäivät Soikkelin (2012) tutkimuksessa lasten perhe-käsityksen ulkopuolelle. Biologiset suhteet määrittivät pitkälti myös lasten käsitystä heidän perheestään. (Soikkeli 2012, 93.) Biologinen sukulaisuus ja tunnessiteet olivat myös vuoden 2007 perhebarometrissä yleisimmät tekijät joiden mukaan ihmiset määrittivät keitä heidän perheeseensä kuuluu (Paajanen 2007, 32).

5.2 Yksinhuoltajaperhe

Yksinhuoltajuudella tarkoitetaan perhettä, jossa asuu vain yksi vanhempi ja vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Yksinhuoltajuus on seuraus avio- tai avoliiton purkautumisesta tai puolison kuolemasta. (Haataja 2009, 46.) Suomessa purkautuu vuosittain yli 13 000 avioliittoa (Castren 2009b, 106). Suomalaisista yksinhuoltajaperheistä joka neljäs on luokiteltu pienituloiseksi.

Yksinhuoltajaperheiden tulokehitys on selvästi heikentynyt suhteessa muihin kotitalouksiin viimeisen kymmenen vuoden aikana ja köyhyysriski onkin suurin yksinhuoltajien kotitalouksissa. Syitä tähän ovat tulonsiirtojen tason heikkeneminen ja yksinhuoltajien alhaisempi työllisyysaste. Myös kotitalouksien sisäinen työnjako voi olla rakenteellisena syynä yksinhuoltajien heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Pariskunnilla on mahdollisuus myös perheenisäyksen jälkeen erikoistua työmarkkinoille, yksinhuoltajilla tätä mahdollisuutta ei ole. Yksinhuoltajan on sovitettava yhteen perhe- ja työelämä, eikä hänellä ole mahdollisuutta keskittyä vain toiseen osa-alueeseen. (Pylkkänen 2009, 94–95.) Rutter (1999) ja Emery ja Forehand (2000) toteavat, että yhden vanhemman

perheiden arjessa pärjääminen onkin pitkälti riippuvaista perheen voimavaroista, perheen yleisestä tilanteesta sekä toimintaympäristöstä (Broberg & Tähtinen 2009, 157). Yksinhuoltaja joutuukin suoriutumaan yksin tehtävistä, jotka kahden vanhemman perheessä suoritetaan molempien vanhempien voimin. Yhden vanhemman perheessä vanhemmalla on myös vähemmän aikaa ja resursseja hoitaa vanhemmalle kuuluvia tehtäviä, kuten lasten kasvatusta, hoitoa tai vapaa-ajan harrastuksia. (McLanahan & Sandefur 1994, Brobergin & Tähtisen 2009, 157 mukaan.)

Ydinperheen hajotessa ja vanhempien muuttaessa erilleen asumaan, perheestä tulee kaksinapainen kahden talouden perhe. Lapsella on siis kaksi kotia; isän ja äidin kodit. Eron jälkeen perheenjäsenten väliset suhteet muuttuvat, mutta perhe säilyy kuitenkin perheenä ja vanhemmuus jatkuu vaikka parisuhde onkin päättynyt. Ihmissuhteisiin perheenjäsenten välillä vaikuttaa niiden laatu. Rakkaus, huolenpito, kunnioitus, sitoutuminen ja kommunikaatio ovat keskeisessä asemassa ihmissuhteen laatua tarkastellessa. (Neale 2000, Linnavuoren 2007, 13 mukaan.) Eroperheissä hyvinvoivat lapset kärsivät yhteiskunnan tavasta ilmaista yhdessä asuva ydinperhe ainoaksi oikeaksi perheeksi. Niinpä lapset saattavat vältellä eroista puhumista läheisilleen tai ystävilleen, sillä he eivät halua menettää leimaa elämisestä oikeassa perheessä. (Smart 2000, Linnavuoren 2007, 14–15 mukaan.)

Lapset jäävät useimmiten eron jälkeen asumaan äidin luokse, mutta tapaavat kuitenkin isäänsä säännöllisesti. Suomalaisista lapsista 80 prosenttia asuu kahden vanhemman perheessä. Yhden vanhemman perheiden lapsista suurin osa asuu äidin luona, mikä tarkoittaa että yli 200 000 lasta asuu isästään erossa. (Kartovaara 2007, Linnavuoren 2007, 12 mukaan.) Äidin luokse asumaan jääminen on yleisempää, sillä lapsen asumisen isän luona ajatellaan olevan poikkeava ja harvinainen ratkaisu. Äidillä oletetaan olevan vaikeuksia ottaa vastuuta lapsesta esimerkiksi liikuvan työn, halun etsiä itseään tai mielenterveys- tai päihdeongelmien takia, jos lapsi jää asumaan isän luokse. Äitikeskeisyyden syytä on mahdollista tarkastella myös biologisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Äidille ja lapselle muodostuu ainutlaatuinen suhde jo raskausaikana, kun taas isän suhde lapseen alkaa usein vasta lapsen syntymän jälkeen. (Huttunen 2001, 65, 105.)

Vanhempien tekemiin eron jälkeisiin asumisjärjestelyihin vaikuttaa se, miten ja millaista vanhemmuutta perheessä on toteutettu ennen eroa. Yleensä lapsi jää asumaan sen vanhemman luokse, joka on kantanut vastuun ja huolehtinut perheen arjesta ennen eroa, useimmiten tämä vanhempi on äiti. Asumisjärjestelyihin vaikuttaa usein myös perherakenne. (Santala 2009, 140 – 141 mukaan.)

Kartovaaran mukaan mukaan lapsen iällä on vaikutusta siihen, miten asumisjärjestelyt hoidetaan. Mitä vanhempi lapsi on, sitä todennäköisemmin hänellä on yksi huoltaja, ja lapsen kasvamisen myötä myös isän mahdollisuudet lapsen huoltoon osallistumisesta paranevat. Etenkin vauvat ja pienemmät lapset jäävät useimmiten äidin luokse asumaan. (Kartovaara 2000, 71.)

Eron jälkeen isät haluaisivat usein lastensa yksinhuoltajuuden tai sopia vuoroasumisesta, mutta jos lapset jäävät asumaan äidin luokse, isät saattavat vetäytyä lastensa elämästä vähitellen pois. Tuolloin isät kokevat olevansa vain vierailijoita lastensa elämässä tai luopuvat isyyden roolistaan muista syistä. (Hetherington & Stanley-Hagan 1997, Linnavuoren 2007, 15–16 mukaan.)

Soikkelin tutkimuksen mukaan äidin kanssa asuvat eroperheen lapset kokevat tapaamiset isän kanssa yleensä myönteisiksi tapahtumiksi. Tutkimuksessa tuli myös ilmi että vierailu isän luona voi herättää myös pelkoa ja ahdistusta esimerkiksi isän alkoholinkäytön ja aggressiivisuuden vuoksi. Isä saattoi olla lastaan kohtaan myös välinpitämätön ja mielenkiinnoton, jolloin lapsi kokee, ettei isä välitä hänestä. Lapsi ei välttämättä koe isäänsä perheenjäseneksi harvojen tapaamisten vuoksi. Toisaalta harvat tapaamiset voivat olla ainoa asia jonka kautta lapset kokevat isän perheenjäsenekseen. (Soikkeli 2012, 73–76.)

6 TAVOITTEET, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

6.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksemme aihe valikoitui omien mielenkiinnonkohteidemme pohjalta. Halusimme opinnäytetyöhömme aiheen, jonka tutkimiseen olisimme kaikki motivoituneita. Opinnäytetyön onnistumisen kannalta motivaatio ja sitoutuminen työhön olivat tärkeimmäksi kokemiamme asioita. Alusta alkaen kaikille mielekäs aihe oli isyys, josta lähdimme etsimään rajatumpaa tutkimusaihetta. Kananen (2008) toteaa, että opinnäytetyön aiheen tulisi olla kiinnostava ja samalla sellainen aihe, josta on mahdollista löytää uudenlaista tietoa. Toisaalta opinnäytetyön tutkittavaksi ilmiöksi ei kannata ottaa aihetta, josta ei löydy lähdeaineistoa tukemaan tutkimusta. (Kananen 2008, 147.)

Sopivan aiheen löydettyämme, aloitimme yhteistyökumppanin etsimisen. Lahden seudun yhden vanhemman perheet ry kiinnostui yhteistyöstä kanssamme ja pohdimme lopulta yhteistyökumppanimme kanssa, millainen opinnäytetyö heidän toiminnansa kehittämistä auttaisi parhaiten. Yhteistyökumppanimme jäsenistä suurin osa oli yksinhuoltajaperheiden äitejä, joiden perheestä isä oli lähtenyt pois. Tästä syystä päädyimme tutkimaan isyyttä näkökulmasta, kun isä on poissa perheen arjesta. Halusimme tutkimuksemme kautta löytää aikuisten kokemuksia isän poissaolosta ja merkityksestä lapsuudessa.

Päädyimme kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen, sillä halusimme kokemusperäistä tietoa. Halusimme ymmärtää ja kuvata tutkimaamme aihetta syvällisemmin ja keskittyä yksittäisiin tapauksiin. Isättömyyden kokemuksia on vaikeaa mitata ja tutkia määrällisesti, joten kvalitatiivinen tutkimusote sopi opinnäytetyöhömme parhaiten. (Kananen 2008, 24–25.) Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on hypoteesittomuus, jolloin meillä ei opinnäytetyöntekijöinä ole ennako-oletuksia aineistosta tai tutkimustuloksista vaan keskityimme vain haastatteluista saatavaan aineistoon. Laadullinen tutkimus antaa meille mahdollisuuden kerätä kokemusperäistä ja syvällistä tietoa isättömyydestä. (Eskola & Suoranta 2005, 16 – 19.)

6.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Kohderyhmänämme oli lapsuudessa ilman isää eläneet täysi-ikäiset. Rajasimme haastateltavat täysi-ikäisiin sillä perusteella, että haastateltavien ollessa aikuisia voimme luottaa siihen, että haastateltavat ovat ymmärtäneet tutkimuksessa käsiteltävät asiat. Tällöin henkilöt, jotka eivät halua jakaa kokemuksiaan tutkittavasta ilmiöstämme, eivät osallistu tutkimukseen. Näin saimme haastateltaviksi vain sellaisia henkilöitä, jotka todella haluavat osallistua. Koska haastateltavat henkilöt osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti, olivat he myös motivoituneita osallistumiseen. (Kuula 2011, 138–139, 155.)

Tavoitteenamme oli hankkia kolmesta kuuteen kohderyhmäämme sopivaa henkilöä Lahden seudun yhden vanhemman perheet ry:n kautta. Aloitimme alustavan haastateltavien hankkimisen kesällä 2013. Saimme paljon yhteydenottoja ja niiden kautta sovittua alustavasti haastatteluista viiden eri henkilön kanssa. Haastatteluajankohdan lähetessä elokuussa 2013 otimme haastateltaviin uudelleen yhteyttä sopiaksemme tarkemmasta aikataulusta. Tällöin emme kuitenkaan saaneet enää vastausta yhdeltäkään haastatteluun lupautuneesta. Laitoimme vielä muutamia yhteydenottopyyntöjä heille elo-syyskuun aikana sähköpostin välityksellä sekä yhteistyökumppanimme kautta, saamatta kuitenkaan vastauksia. Niinpä meidän oli aloitettava haastateltavien etsiminen uudelleen. Lopulta saimme kuitenkin sovittua haastattelut viiden kohderyhmäämme sopivan henkilön kanssa ja aloitimme haastattelut lokakuussa 2013. Teemahaastatteluihin osallistui kolme miestä ja kaksi naista.

6.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänäimme oli selvittää millaisia ovat aikuisten kokemukset isättömyydestä lapsuudessa. Tutkimustehtävästä kiteytimme tutkimuskysymyksen: Millaisia kokemuksia aikuisilla on isättömyydestä lapsuudessaan? Tutkimustehtävä määrittelee opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoituksen, sillä opinnäytetyöntekijöiden muodostaessa tutkimustehtävänsä, he samalla antavat lupauksen siitä, millaisiin asioihin he pyrkivät löytämään vastauksia tutkittavasta ilmiöstä. Opinnäytetyön onnistumista voidaankin arvioida

sen kautta, saatiinko opinnäytetyön kautta vastauksia tutkimustehtävään. (Kananen 2008, 51.)

Tavoitteenamme oli selvittää, miten aikuiset ovat kokeneet isättömyyden lapsuudessaan sekä miten se on vaikuttanut heidän lapsuuteensa. Saatujen tulosten kautta halusimme tarkastella teorian ja kokemusten vastaavuutta toisiinsa.

Tavoitteenamme oli kerätä talteen kaikki haastattelujen kautta saatava aineisto ja tulkita tuloksia, antamalla omien ennako-oletustemme ja asenteidemme vaikuttaa tulkintaamme. Halusimme kehittyä ammatillisesti ja oppia opinnäytetyöprosessin kulusta ja toteutuksesta. Lisäksi tavoitteenamme oli tuottaa uutta tietoa opinnäytetyön avulla yhteistyökumppanillemme.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa yhteistyökumppanillemme tietoa, josta on apua heidän toimintansa kehittämiseksi. Tarkoituksena on, että yhteistyökumppanimme voisi opinnäytetyömme kautta saatujen tulosten avulla laajentaa toimintaansa tukemaan yksinhuoltajaperheitä paremmin.

Yhteistyökumppanimme voisi myös saada opinnäytetyömme tulosten kautta tietoa siitä, missä asioissa ilman isää eläneet perheet tarvitsevat eniten tukea.

Tarkoituksena oli myös nostaa isättömyyden kokemuksia esille sekä jakaa opinnäytetyömme kautta saamaamme tietoa yhteistyökumppanimme verkostoille. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli herättää kiinnostusta aiheeseen sekä tuottaa jatkotutkimusaiheita.

6.4 Tutkimuksen aineistonhankinta

Käytimme opinnäytetyössämme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Ennen esihaastattelun toteutusta jaoin keskenämme roolit haastatteluja varten. Päätimme, että haastatteluihin osallistuisi meistä aina vain kaksi, jotta haastattelutilanne säilyisi haastateltavan kannalta mieluisana. Sovimme myös kuka toimisi haastattelijana jokaisessa haastattelussa. Toinen haastatteluun osallistuva tekisi muistiinpanoja haastattelun edetessä.

Teemahaastattelu sopi aineistonkeruumenetelmäksi parhaiten, sillä emme halunneet rajata haastateltavien vastauksia liian tarkasti. Teemahaastattelussa aihepiirit eli teemat suunniteltiin etukäteen, mutta niiden tarkkaa järjestystä tai

muotoa ei määritelty. Haastattelulle oli asetettava raamit, jotta saimme varmasti opinnäytetyömme kannalta oleelliset asiat esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.) Teemahaastatteluumme muodostimme neljä teemaa, joiden kautta tarkoituksenamme oli saada vastaus tutkimustehtäväämme. Teemat olivat: isän poissaolo, isän merkitys lapsuudessasi, isän rooli perheessä ja isän poissaoloon liittyvät tunteet. Haastattelujen kautta saimme kolme teemaa lisää, jotka olivat korvaavat tekijät, vanhempien eron vaikutus lapseen sekä perhe ja sisarukset. Käytimme haastatteluissa isättömyyden sijaan termiä isän poissaolo, koska isän poissaolo ei ole yhtä negatiivissävytteinen ja leimaava käsite kuin isättömyys. Isättömyyden käsite saatetaan usein liittää isän kuolemaan ja isän täydelliseen poissaoloon, vaikka se on käsitteenä moninaisempi. Oletimme että teemahaastattelun kysymykset ovat helpommin ymmärrettävissä siinä muodossa että isättömyyden käsite esitetään isän poissaolona. Näiden teemojen alle keräsimme sopivia apukysymyksiä, jotka auttoivat haastattelun kulkua, sillä haastattelijan tehtävänä on varmistaa haastattelutilanteen sujuvuus (Hirsjärvi & Hurme 2010, 102).

Ennen varsinaisia haastatteluja esitetasimme laatimamme haastattelurungon. Koehaastateltavaksi pyysimme henkilön, joka oli kokenut saman ilmiön, muttei kuitenkaan soveltunut rajaamaamme kohderyhmään. Oli tärkeää, että koehaastateltava oli kokenut tutkittavan ilmiön, jotta saimme riittävän tarkan kuvan siitä miten haastattelurunkomme toimii. Esihaastattelujen tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, teemoja ja niiden järjestystä sekä kysymysten muotoilua. Esihaastatteluilla oli mahdollista saada myös kokemusta haastattelijana olemisesta. Näin varsinaisten haastattelujen virheitä on mahdollista välttää. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 72–73.)

Haastattelupaikan valinnassa annoimme haastateltavalle vapauden valita hänelle mielekkäimmän paikan, jotta haastattelusta tulisi hänen kannaltaan mielekkäämpi. Teemahaastattelussa olennaista on hyvä kontakti haastateltavaan, joten haastattelupaikan tulisi olla haastateltavalle turvallinen ja rauhallinen. Usein koetaan, että haastateltavan oma kotiympäristö olisi hyvä haastattelupaikka, mutta tätä ei kuitenkaan voida pitää oletuksena haastattelupaikkaa sopiessa. Tutkijan tulee antaa haastateltavalle mahdollisuus ehdottaa sopivaa haastattelupaikkaa, sillä

kaikki eivät halua että vieras henkilö näkee heidän asuinympäristönsä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 74.)

Haastatteluissa huomioimme hiljaisuuden merkityksen haastateltavien vastauksissa. Annoimme haastateltaville tarpeeksi aikaa käsitellä kysymyksiä ja niiden herättämiä ajatuksia, jotta haastateltava koki että hänellä on riittävästi tilaa pohdinnalle ja syvällisemmille vastauksille. Jos haastatteliija täyttää kommentteillaan hiljaiset hetket, haastateltava ei saa riittävästi tilaa ja voi kokea että häneltä odotetaan vain lyhyitä vastauksia. Haastateltavan hiljaisuus voi tarkoittaa myös, että haastateltava pohtii intiimimpien kysymysten kohdalla haluaako jakaa kokemuksiaan vai ei. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 121.) Näin varmistimme, että tutkimuksen vapaaehtoisuus säilyy ja haastateltava saa itse päättää millaisia kokemuksia haluaa jakaa. Haastatteluista saatu aineisto on myös tilanne- ja kontekstisidonnaista, joten haastateltava saattaa vastata haastattelutilanteessa toisin kuin vastaisi jossakin muussa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 207).

6.5 Tutkimusaineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen aineisto litteroitiin. Aineiston analyysi voidaan aloittaa vasta sitten kun aineisto on muutettu niin, että sitä on mahdollista analysoida. Kun olimme litteroineet aineiston, tulostimme sen kirjalliseen muotoon ja kävimme erikseen jokaisen haastattelun litteroidun tekstin läpi sekä alleviivasimme sieltä opinnäytetyön kannalta oleellisen tiedon. Litteroitua tekstiä kertyi 53 sivua ja haastattelut kestivät 32 minuutista noin 40 minuuttiin.

Analyysimenetelmänä käytimme teemoittelua sillä sen avulla on mahdollista tarkastella valmistelemiemme teemojen ilmenemistä kerätyssä aineistossa (Eskola & Suoranta 2005, 175–176). Teemoittelun tavoitteena on saada lähtöteemat eli haastattelua varten valmistellut teemat esiin. On kuitenkin yleistä, että teemoja syntyy lähtöteemojen lisäksi useita haastateltavien omien kokemusten kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 172–173.) Eskolan ja Suorannan (2005, 175–176) mukaan Savolainen (1991) kuvaa teemoittelun mahdollistavan tekstin elävöittämisen sitaateilla, jotka toimivat esimerkkeinä aineistosta. Lisäksi Savolaisen mukaan teemoittelun kautta voidaan perustella tulkintoja ja tehtyjä

johtopäätöksiä aineistosta. Savolainen myös toteaa teemoittelun pelkistävän tiivistettyjä kertomuksia.

Alun perin meillä oli neljä pääteemaa, jotka ovat: 1. Isän poissaolo, 2. Isän merkitys lapsuudessa, 3. Isän rooli, 4. Isän poissaoloon liittyvät tunteet. Haastateltavien kertomuksien pohjalta saimme kuitenkin kolme teemaa lisää, jotka ovat: 5. Perhe ja sisarukset, 7. Korvaavat tekijät ja 8. Vanhempien eron vaikutus lapseen. Kirjoitimme nämä seitsemän teemaa erillisille papereille ja kiinnitimme ne seinälle. Jokaisen teeman alle teimme 1-5 numeroidut lokerot, joista jokainen lokero vastasi yhtä haastattelua. Kuhunkin lokeroon leikkasimme kyseisestä haastattelusta poimitut alleviivatut ilmaukset, jotka sopivat yllä olevaan teemaan. Tämän jälkeen kävimme yksitellen jokaisen teeman läpi ja kokosimme jokaisesta teemasta yhtenäisen kuvauksen haastateltavien kokemuksista. Kirjoittaessamme teemoista yhtenäisiä kuvauksia, yhdistelimme eri teemojen alle lokeroituja alleviivauksia vielä niin, että saimme alleviivauksista kaiken oleellisen aineiston tutkittavaa ilmiötämme koskien kerättyä talteen. Tämä tarkoitti sitä, että jouduimme pohtimaan, kuuluuko poimimamme alleviivaus yhden teeman lisäksi myös jonkun toisen teeman alle. Lopuksi yhdistimme teemoista saadut kuvaukset yhtenäiseksi tekstiksi, haastattelujen kautta esiin tulleiksi tuloksiksi. Tuloksia kirjoittaessamme pohdimme kriittisesti vielä uudestaan, kuuluuko kaikki saamamme aineisto tutkittavan ilmiömme alle ja karsimme tässä vaiheessa vielä tuloksista tutkittavan ilmiömme kannalta epäolennaiset asiat pois.

Kävimme teemoittelun jokaisessa eri vaiheessa keskustelua siitä, miten kukin meistä tulkitsi haastateltavien sanoja kokemuksiksi. Tavoitteenamme oli tätä kautta karsia tulkinnoista tutkimuksen kannalta eettisesti väärää johtopäätöksiä pois, jotta tulkinnot vastaisivat haastateltavien kokemuksia eivätkä meidän päätelmiämme haastateltavien sanojen taustalta. Pyrimme siis kokoamaan tuloksiin tulkinnoista vain ne, jotka pystyimme havaitsemaan suoraan haastateltavien ilmaisuista ilman, että meidän tuli päätellä ilmaisujen tarkoitusta. On kuitenkin hyvä muistaa, että tulkitsijoiden määrä vaikuttaa tulkintojen vaihtelevuuteen; jokainen tulkitsija näkee ilmiön omalla tavallaan ja näin tulkintojakin voi syntyä useita. (Kananen 2008, 97.)

7 TULOKSET

Keskeisimmät opinnäytetyömme tutkimustulokset liittyvät sisarussuhteisiin, isän poissaolon kokemuksiin, isää korvaaviin tekijöihin ja perhekäsityksen muuttumiseen. Isän poissaolon koettiin olleen lapsuudessa lähinnä normaali tilanne. Isän lähdön jälkeen myös perhekäsitykset muuttuivat, sillä isän ei koettu kuuluvan perheeseen ja varsinaisen perheen koettiin olevan äidin luona. Sisarusten merkitys kasvoi isän lähdön jälkeen, koska sisarukset olivat elämässä tukijoina ja neuvojina. Tärkeiksi henkilöiksi muodostuivat myös isää korvaavat henkilöt, kuten urheiluvalmentajat ja sukulaiset.

7.1 Isän poissaolo

Ensimmäisessä teemassa kysyimme haastateltavilta ajatuksia, joita isän poissaolo heissä yleisesti herätti. Kysyimme myös, mitkä asiat olivat olleet heille mahdollisesti helppoja tai vaikeita sekä mistä he kokivat jääneensä paitsi isän poissaollessa.

Ensimmäisestä teemasta haastatteluissa nousi esiin, että isän poissaolo koettiin normaalina tilanteena. Kaikki haastateltavat toivat esille sen että isän lähtemiseen piti vain sopeutua. Yksi haastateltavista mainitsikin, ettei hän itse voinut vaikuttaa isän lähtemiseen. Harvat käynnit isän luona olivat yhdestä haastateltavista useimmiten mukavia, mutta siellä haastateltava koki olleensa vain vierailulla, kun taas koti oli äidin luona.

En oo siis jotenkin ikinä siis aatellu sitä kun se on vaan ollu siis semmonen tavallaan normaali tilanne.

Se ei oo ollu oma valinta. Niin ei koe olevansa osallisena siihen niinku.

Se oli niinku et ollaan isän luona ja sit oli koti ihan selkeesti äidin luona.

Isän poissaolon kautta nostettiin esiin myös perheen taloudellinen tilanne. Kaksi haastateltavaa kertoi taloudelliseen tilanteen olleen heikko heidän lapsuudessaan, sillä perheen arkea pyöritettiin vain toisen vanhemman palkalla. Merkkivaatteita ja kalliita harrastuksia ei ollut varaa rahoittaa ja näin koettiin lapsena jäävän

tiettyjen ryhmien ulkopuolelle. Yksi haastateltavista totesi taloudellisen tilanteen aiheuttavan eriarvoisuutta ja sen vuoksi myös tiettyjen ryhmien ulkopuolelle jäämistä. Kahden haastateltavan isällä oli hyvä palkka, mutta hankinnat tehtiin heidän lapsuudessaan äidin palkasta.

Ja sit kun meiän isällä on aina ollu tosi hyväpalkkanen työ ja rahaa ja muuta, mut meil oli silti niinku se et jos mun kengät hajoo niin me ootetaan äitin tilipäivää et saadaan kengät et ei se oo halunnu antaa meille mitään ylimäärästä

Rahan käytön koettiin konkreettisesti eroavan normaaliin ydinperheeseen verrattuna. Yhden haastateltavan mielestä ydinperheessä rahankäyttö on yksikertaisempaa, koska raha on yhteistä ja sitä käytetään yhdessä, kun taas yksinhuoltajaperheessä raha-asiat ovat monimutkaisempia kahden erillisen talouden vuoksi. Eräs haastateltava totesi myös että erilaiset näkemykset rahan käytöstä voivat johtaa ristiriitoihin.

Et tavallaan se niinku rahan käyttö ehkä eroo just niinku sellassest perheest jossa ei oo niinku tälläst tilannetta koska siel ne rahat menee niinku, kaikki on yhteistä ja kaikki maksetaan yhdessä, mut sitte ku niinku on erottu, ni sitte joudutaa sumplii sen kanssa et kumpi maksaa.

Kaksi haastateltavaa kertoi isän poismuuttamisen tuoneen myös positiivisia asioita elämään. Haastateltavat mainitsivat vanhempien riitojen vähäisyyden olleen eron jälkeen hyvä asia. Toinen näistä kahdesta haastateltavasta pohti yhden auktoriteetin luoneen turvallisuuden tunnetta lapsuudessa, kun rajat ja säännöt muodostuivat kahden keskenään ristiriidassa olevan auktoriteetin sijaan vain yhden auktoriteetin mukaan. Vanhempien erillään asuminen koettiin hyvänä kahden haastateltavan kohdalla, sillä näin vanhemmat tulivat paremmin toimeen keskenään ja lapsen arki oli tasaisempaa, kun riitoja ei ollut. Toisaalta yksi haastateltavista totesi, että yhtä auktoriteettia oli helpompi oppia käsittelemään ja saada näin tahtonsa eri asioissa läpi. Helpoksi asiaksi mainittiin myös yhden haastateltavan kohdalla se, että isän poissaolo ei ole ollut lapsen oma valinta, joten asioihin on pitänyt vain sopeutua.

Luo niinkun turvallisuuden tunnetta kun on semmonen..selkeet rajat ja säännöt.

Ne ei oo niinku tapellu sitten keskenään.

Yks auktoriteetti, mitä on totellu ja oppinu tietyllä tapaa vaikuttamaan sen ajatukseen ja vetoamaan sen sellasiin et sais oman tahtonsa läpi.

Toisaalta yhden vanhemman pyörittäessä perheen arkea tuli vastaan monia ongelmia. Esimerkiksi äidin sairastuessa yksi haastateltavista kertoi perheen olleen monesti pulassa, kun ei ollutkaan toista vanhempaa tukemassa tilannetta ja helpottamassa arjen eri tehtävissä. Näissä tilanteissa isän poissaolon merkitys kasvoi hänen mielestään ja kyseiset tilanteet hän koki erityisen vaikeina. Vaikeiksi asioiksi yksi haastateltavista mainitsi myös elämäntilanteen totaalisen muuttumisen vanhempien avioeron ja isän lähdön myötä. Isän puuttuessa yksi haastateltava koki, että arjessa tuli vastaan tilanteita, joissa hän ei voinut tehdä samoja asioita kuin esimerkiksi kaverit tekivät omien isien kanssa.

Ala-asteikäisenä tota tuli välillä sellasia tilanteita, että jaa emmä voi tehdä kaikkee tavallaan, mitä mun kaverit voi tehdä.

7.2 Isän merkitys ja rooli lapsuudessa

Toinen teema käsitteli isän merkitystä lapsuudessa. Kysyimme haastateltavilta millaisia muistoja heillä on isästään sekä kokivatko he isänsä tärkeäksi lapsuudessaan. Haastateltavat arvioivat myös oliko isä tietoinen merkityksestään heille. Kysyimme myös kokivatko he itsensä lapsuudessa erilaisiksi isän poissaolon vuoksi. Kolmannessa teemassa kysyimme haastateltavilta millaisessa roolissa isä oli ollut heidän perheessään, sekä keneltä he olivat mahdollisesti saaneet isän roolimallin. Kaikkien haastateltavien mielestä isän rooli perheessä oli jäänyt hyvin pieneksi lapsuudessa. Merkityksen vähäisyys vaikuttaa siis olennaisesti myös isän rooliin. Isän merkityksen ja roolin tulokset esitellään yhdessä, koska haastateltavien oli hyvin vaikeaa kuvailla isänsä roolia, ja vastaukset liittyivät hyvin paljon myös isän merkitykseen.

Isän merkitys koettiin tärkeäksi kaikkien haastateltavien kohdalla, kun isä oli vielä aktiivisesti osallisena perheen arjessa. Kun isä oli muuttanut pois, neljä haastateltavista koki pikkuhiljaa etäännyvänsä isästä, sillä he eivät viettäneet tämän kanssa yhtä paljon aikaa kuin äidin kanssa. Yksi haastateltava totesi myös, että isän aiheuttamat pettymykset hänelle ja hänen sisaruksilleen vähensivät isän merkitystä hänen silmissään. Yksi haastateltavista kertoi että isän luona vierailulla

ollessaan hän ikävöi äitiä sekä kotia, eikä isä välttämättä ymmärtänyt asiaa hänen näkökulmasta. Isä saattoikin hieman loukkaantua asiasta lapselle, mitä lapsi ei voinut ymmärtää.

Siis ihan lapsuudessa se on ollut siis jotenkin sillee tärkeä, mut sit se on siis tosissaan ite niinku pikkuhiljaa kumonnu sitä merkitystä.

Jos niinku yötä kun oltiin (isällä) oli äitiä ikävä.

Isän luona vierailuilla oli kuitenkin tärkeä merkitys yhden haastateltavan mielestä, vaikka hän kaipasikin äitiä. Hän pohti, että isältä oli mahdollista saada jakamatonta huomiota vierailun aikana, kun aikaa oli järjestetty vain heitä(sisaruksia ja häntä) varten. Isä keskittyi tämän yhden haastateltavan mielestä vain heihin lapsiin, eikä tilanteissa ollut esimerkiksi vanhempien välisiä riitoja tai muita keskusteluja. Kahden haastateltavan mielestä isällä oli merkitystä myös lapsen tapaan ajatella. Isän uskonnon kautta kaksi haastateltavista koki oppineensa rakentavaa kriittistä ajattelua.

Et se leikki sit meiän kanssa että kokoajan sitä semmosta niinku joo..jakamatonta huomiota meille.

Siinä sit kasvo siihen et vähän ajatteli sellasta kriittistä ajattelua.

Kriittinen ajattelu myös tämmösiä uskontoja kohtaan..rakentava kriittinen ajattelu ei niinkun mikään sellanen että oikeen ja väärän erottelua.

Isän merkitys oli kahden naishaastateltavan mielestä hyvin vähäinen heidän lapsuudessaan. Toinen naisista mainitsi, ettei isä hänen mielestään ollut missään vaiheessa suuressa positiivisessa roolissa, vaan hänestä oli jäänyt lähinnä vain huonoja muistoja. Niinpä hän saattoi kieltäytyä isän luokse menemisestä viikonloppuisin ja näin etäännyä isästä entistä enemmän.

Ei se mejän isä oo hirveesti missään vaiheessa ollu mejän elämässä siis, missään vaiheessa sillee kovinkaan isossa roolissa niinku positiivisessa mielessä sillee.

Enkä mä oo suostunu siis meneen sinne viikonloppuina enkä mitään.

Kaikki haastateltavat mainitsivat sisäistäneensä isän merkityksen paremmin vasta lapsuuden jälkeen. Isän merkityksen kuvaaminen laajasti oli kuitenkin kaikille haastateltaville vaikeaa, sillä isä oli ollut niin pienessä osassa heidän elämäänsä. Haastateltavien oli vaikeaa luoda selkeää kuvaa isän merkityksestä. Äidin merkitys kasvoi kaikkien haastateltavien kohdalla isän poissaolon myötä, sillä äiti pysyi tärkeänä osana lapsen elämää isän lähtiessä pois.

Se oli semmonen niinku mukava setä, jonka kanssa käy..jonka luona käydään niinku leikkimässä ja ja..tekemässä niinku..sillä on aikaa aina meille ja näin, ett semmosena.. mut sitten taas jonain niinku turvana tai..tai sellasena meidän perheen edustajana en sitä niinku.

Yksi haastateltavista mainitsi, että isällä ei ole ollut kasvatuksellista roolia perheessä, vaan kasvatusta on jäänyt äidin tehtäväksi. Haastatteluista nousi esiin yhden naishaastateltavan kohdalla myös radikaali ajatus siitä, että ei ole miesten kotitöitä, on vain naisten töitä.

Ei oo sinäänsä niinku tuntunu siltä et se ois kasvatuksellisesti juurikaan vaikuttanu mun lapsuuteen.

Ei oo naisten ja miesten töitä, on naisten työt vaa.

Yksi haastateltavista mainitsi, ettei isään voinut tukeutua ja hän jopa pelkäsi isän hermostumista eri asioista. Kyseisen haastateltavan ollessa esimerkiksi sisarustensa kanssa isän luona kylässä, he eivät uskaltaneet ottaa kaapista ruokaa isän ollessa asioilla, sillä isän suhtautumista asiaan ei tiedetty. Vaikka yksi haastateltava mainitsi isän tuntuneen joskus jopa pelottavalta, koki hän isän silti rakkaaksi.

Ei silt iskält vaan voinu pyytää apua mihinkään ku siis sillee et sen osallistumisesta ei tullu mitää, sil meni hermo just.

Se on siis oikeesti vähän sellanen pelottava jopa.

Vanhempien keskinäiset välit ovat myös vaikuttaneet yhden haastateltavan mielikuvaan isän roolista. Vanhempien välien kireys on siirtynyt häneen ja osaltaan vaikuttanut hänen isän roolin muodostamiseen.

Vanhempien välien kireyttäki..sitte osittain, mikä on siirtyny niinku meihin (sisaruksiin ja häneen).

Isän roolin vähäinen merkitys tuli esiin haastatteluissa. Yksi haastateltava ei kokenut isäänsä isähahmoksi tai edes isäksi. Isä jäi näin etäiseksi henkilöksi, johon ei voinut turvautua. Isän rooli koettiin jääneen saamatta kahden haastateltavan mielestä ja kolme muuta haastateltavaa koki isän roolin olleen erittäin pieni. Isän kanssa yhdessä tehtyjä asioita tai isän opetuksia, joita voisi siirtää omille lapsille, ei ole edes syntynyt yhden haastateltavan kohdalla lapsuudessa. Näin hänelle ei ole edes syntynyt kuvaa siitä, millainen isän roolin normaalisti tulisi olla.

Ei ollu semmosta et niihinkään ois hirveesti voinu turvautua tai olla sillein..niinku kokee isäksi tai isähahmoksi.

Aika pieni rooli on hänellä ollut.

Yksi haastateltava totesi, että isän uskaltessa näyttää enemmän rooliaan hänen elämässään, hän antoi myös arvoa tälle. Kyseinen haastateltava kertoi myös arvostaneensa enemmän isän kuin äidin mielipidettä, sekä pitäneensä isän mielipiteitä kunnioitettavampina. Yksi haastateltavista totesi myös, että säännöt hänen lapsuutensa arkeen tulivat suurimmilta osin äidiltä ja niitä uskottiin. Vanhempien asettamien sääntöjen välillä ei yhden haastateltavan kohdalla koettu olevan ristiriitaisuuksia, vaan vanhemmilla oli kasvatuksessaan sama linja, isän vähäisestä läsnäolosta huolimatta.

Mä pidän mun isää jotenkin sellasseena ihmisenä, että jos se sanoo mielipiteensä niin melkein jopa kunnioitan enemmän isän mielipidettä kun mitä äidin mielipidettä.

Faija antaa tilaa enemmän ehkä omille mielipiteille.

Ei ne oo kuitenkaan ihan hirveesti ollu semmosia ristiriitaisuuksia...että olis toinen sanonu sillei ja toinen että tee tälle.

Isän uskonnolla koettiin kahden haastateltavan kohdalla olleen suuri merkitys isän roolin muodostumisessa. Nämä haastateltavat näkivätkin isän uskonnollisena kasvattajana ja äidin nähtiin torjuvan tätä isän roolia ja sen vaikutusta lapsiin.

Faija niinkun yritti ehkä vähän niinkun olla sellanen uskonnollinen kasvattaja, mutta mutsi sitten torju sitä.

7.3 Isän poissaoloon liittyvät tunteet

Neljännessä teemassa kysyimme millaisia tunteita isän poissaolo haastateltavissa oli lapsuudessa herättänyt, sekä millaisia tunteita heillä oli isää kohtaan. Isän poissaolo herätti jokaisessa haastateltavassa paljon erilaisia ja voimakkaitakin tunteita, joita haastateltavat eivät välttämättä tiedostaneet lapsuudessaan. Koetut tunteet ovatkin konkretisoituneet haastateltaville vasta myöhemmällä iällä. Haastateltavat kuvailivat pohtineensa vasta aikuisena, ovatko he jääneet lapsuudessaan mahdollisesti jostain paitsi isän puuttumisen vuoksi. Isän hyväksyntää kaivattiin esimerkiksi vielä aikuisenakin. Yksi haastateltavista totesi isän rakkauden puuttumisen aiheuttaneen vähemmyyden tunnetta, minkä seurauksena hänelle syntyi vahva tunne siitä että isä ei välitä. Esimerkiksi isän huolenpidon puute herätti tunteen isän välinpitämättömyydestä. Kahdessa haastattelussa nousi esiin isän uskonnon herättämät negatiiviset tunteet. He kokivat isän uskonnollisen yhteisön syrjäyttäneen heidän asemansa isän elämässä, mikä tuntui pahalta.

Oon mä jotenkin ollu surullinen siitä tilanteesta ala-aste aikoina..kun siis viidennellä luokalla mun luokkakaveri sano mulle ett mikset sä oo hymyilly kahteen vuoteen.

Se on tehny sellasta et koen olevani jotenkin vähemmän siis just se et mun isä ei oo rakastanu mua.

Pahalta se on tuntunu et me ollaan tultu joka toinen viikonloppu sinne ja me ollaan oltu keskenään ja et se ei oo niinku pitäny meistä huolta.

Että kun sillä on se oma yhteisö (uskonnon kautta)niin se on vähän kiilannu mua pois, niin tottakai se tuntuu negatiiviselta.

Isättömyys teki yhden haastateltavan perheestä rikkonaisen, sillä perheessä tuntui olevan vain yksittäisiä henkilöitä. Tämä herätti vaikeita tunteita lapsuudessa ja hän mainitsi kaivanneensa usein yhtenäistä perhettä, sillä toisilla ihmisillä oli perheet ja itseltä sellainen tuntui puuttuvan.

On kaikista rankin tunne että ei oo ollu semmosta tunnetta että on perhe, vaan että on erikseen äiti ja erikseen isä - - ja sitten niinku erikseen isovelji.

Vanhempien eron seuraukset mietityttivät yhtä haastateltavista. Hän pelkäsi lapsuudessaan ettei eron vuoksi näkisi isäänsä enää ikinä.

Pelko siitä ehkä, että näkeekö enää faijaa tai noin että sitä et mihin se voi johtaa sit se ero et voiko se johtaa siihen et sitten me niinku erotaan myös faijasta kokonaan.

Vanhempien keskinäiset välit herättivät kaikissa haastateltavissa myös paljon tunteita. Vanhempien toistensa haukkuminen ja selän takana puhuminen, tuntuivat kaikista haastateltavista erityisen pahalta. Yksi haastateltavista totesikin isän puuttumisen osittain rentouttaneen kodin ilmapiiriä, kun vanhempien ei tarvinnut suunnata huomiotaan muuhun kuin lapsiin.

No on se heidän keskinäinen kommunikointi, äidin ja isän, et se on mikä on tuntunu niinku pahalta ja mikä on niinkun...ilkee seurata.

On ollu paljon rennompi ilmapiiri kotona silloin kun isä ei oo siellä.

Myös taloudellinen tilanne tuli kahden haastateltavan kohdalla tunteista puhuessa esiin. He kertoivat, että ilman isää ei ollut varaa kaikkeen, mitä olisi halunnut ja tämä herätti lapsuudessa pettymyksen tunteita. Yksi haastateltavista tunsu kateutta toisia perheitä ja heidän varallisuuttaan kohtaan. Toisilla perheissä oli esimerkiksi molemmat vanhemmat ja mahdollisuus asua paremmalla asuinalueella.

Liittyy rahaan, että ei voi niinku tiettyjä hankintoja sillai, vaikka joku mopo tai.

Et sit kun on just niitä, jotka on asunu paremmalla asuinalueella niin niillä on ollu vanhemmat ja muuta niin mä en koe olevani niitten kans tasavertainen.

Kaksi haastateltavista toi esille negatiivisten tunteiden lisäksi myös positiivisia tunteita kuten kunnioitusta ja arvostusta isää kohtaan. Isä toi yhden haastateltavan mukaan hyvää vastapainoa ja rauhallisuutta elämään. Yksi haastateltava arvosti lapsuudessa isän kanssa vietettyä aikaa ja hänestä oli ikävä lähteä isän luota pois. Yksi haastateltava koki myös, että vaikkei isä ei ollutkaan tiiviinä osana lapsuuden elämää, helpottavaa oli kuitenkin tietää että isä oli elossa.

Tota positiivisia asioita ois niinku toi arvostus ja kautta kunnioitus ja muutenkin semmonen vastapaino elämässä.

Esimerkiksi oltiin oltu sen luona (isän) ja lähdettiin sieltä, siihen liittyi semmosta haikeutta niinkun lähtee sieltä taas pois.

Sit on itelle valaistunu se että periaattees mul ei oo kotona sitä isää mut se on kuitenkin elossa, että ei se oo sentään ollu vielä niin radikaali tunne itelle ehkä.

7.4 Perhe ja sisarukset

Viidennessä teemassa kysyimme haastateltavilta keitä he kokivat kuuluneen perheeseensä lapsuudessaan ja oliko isä mahdollisesti osa perhettä. Kysyimme myös kokivatko haastateltavat, että sisaruksilla olisi ollut vaikutusta isän poissaolon kokemukselle.

Neljä haastateltavista ei pitänyt isäänsä varsinaiseen perheeseensä kuuluvaksi. Nämä haastateltavat kuvailivat varsinaisen perheen olevan äidin luona. He kokivat että myös isän luona heillä oli toinen perhe, mutta se oli äidin luona olevaan perheeseen verrattuna vähemmän merkityksellisen. Äidin luona olevaan perheeseen laskettiin neljän haastateltavan kohdalla myös sisarukset. Yksi haastateltavista koki että hänen lapsuudessaan ei ollut varsinaista perhe-elämää, vaan perhe koostui yksittäisistä henkilöistä joihin tukeutua. Perheelle, johon isä kuului, ei annettu yhdenkään haastateltavan kertomuksissa yhtä suurta arvoa kuin äidin perheelle.

Minä, sisko ja veli ei olla perhe, vaan me ollaan niinku sisarukset. Mut sit kun siinä on äiti tai isä, niin sit on niinkun perhe. Ja sit siihen rakentuun niinkun..ne on erilaiset,ne on saman ympyrän sisällä, mut sit ne on kaks erillistä siellä sisällä.

Siin on minä ja äiti ja sit mun sisko ja veli.

Heillä on se perhe ja on semmonen turvapaikka mihin voi aina turvautua - - itellä on sitten vaan semmosia henkilöitä.

Kahden haastateltavan kohdalla isällä koettiin olevan kaksi perhettä; biologinen perhe sekä uskonnollisen yhteisön muodostama perhe, jonka koettiin olevan isälle omaa biologista perhettä tärkeämpi. Haastateltavat kuvasivat uskonnollisen yhteisön rajoittaneen heidän suhdettaan isäänsä, koska tiiviimpi yhteydenpito isän kanssa olisi vaatinut sen, että haastateltavat olisivat olleet myös yhteisön jäseniä.

Että tota sillä on vähän vaikee tilanne senkin takia että - - tavallaan niinkun olla meidän elämässä että - - niitten yhteisö odottaa että minä ja velikin oltas - - ei hyväksytä sitä ettei olla heikäläisiä.

Taloudelliselta näkökulmalta katsoen isän ei myöskään koettu kuuluvan perheeseen kahden haastateltavan lapsuudessa, sillä äiti rahoitti perheen arkea ja lasten harrastukset. Talousasioihin liittyi kahden haastateltavan kertomuksissa vanhempien väliset ristiriidat, joiden vuoksi isä ei esimerkiksi halunnut tukea haastateltavan harrastusta. Yksi haastateltavista kertoi myös että eron jälkeen vanhemmat eivät antaneet huomiota lasten kokemille tärkeille asioille, kuten harrastuksille, sillä vanhempien huomio keskittyi eroon liittyviin asioihin.

No sit taloudellisesti oli aika vaikeeta ku mejän äiti oli yksinhuoltaja - - iskä ei oo siis todellakaan vapaaehtoisesti antanu meille niinku mitään rahaa.

Ei ne ehkä kaikkee ihan ymmärtäny niinku sitä meidän arkee ja harrastuksia ja millä temmolla siin ollaa mukana ja mitä se vaatii.. Ja sitten se heidän keskinäinen, äitin ja isän keskinäinen.

Kaikki haastateltavat kokivat sisarusten olleen merkityksellisiä isän poissa ollessa, sillä heiltä oli mahdollista saada tukea. Sisaruksilla oli samat kokemukset perheen ongelmista ja sen koettiin helpottavan tilanteeseen sopeutumista. Yksi haastateltavista mainitsi, että sisarusten kanssa oli mahdollista esimerkiksi keskustella vanhempien uusista kumppaneista ja näin jakaa omia tuntemuksiaan, sekä kuulla sisarusten näkemyksiä. Kahden haastateltavan mielestä isoveljiltä pystyi myös saamaan jonkinlaista miehen roolimallia, johon tukeutua uudessa tilanteessa. Yksi haastateltavista mainitsi sisarensa aiheuttaneen myös ristiriitoja ja negatiivisia tunteita. Yksi haastateltavista totesi myös että pienemmistä sisaruksistaan huolta pitäminen oli rankkaa lapsuudessa. Isän poissaolon myötä sisaruksia saatettiin kohdella ryhmänä, eikä heitä nähty yksilöinä, mikä oli harmittanut yhtä haastateltavista. Haastateltava kertoi, etteivät vanhemmat ajatelleet sisarusten yksilöllisiä tarpeita tai mielipiteitä niin usein, kuin olisi pitänyt.

On helpompaa kun on sisaruksii - - kumminkin ne samat asiat on tapahtunu.

He (sisarukset) on auttanu mua ja mä oon auttanu heitä. Me on niinku pidetty yhtä, yhtä tosi paljon.

Yksilöllisyyttä sellasissa asioissa ei hirveesti ollu..tuntu että vähän käsiteltiin ryhmänä sellasissa.

7.5 Korvaavat tekijät

Kuudes teema käsitteli haastateltavien kokemuksia henkilöistä, joiden he kokivat korvanneen isän heidän lapsuudessaan. Kolmen haastateltavan mukaan sukulaisilta saatiin näkemystä siihen, millainen isähahmon tulisi olla. Heiltä sai tarvittaessa tukea ja apua elämässä, sekä neuvoja arjen eri asioihin. Yksi haastateltavista mainitsi myös äidin uuden miesystävän olleen pienessä roolissa, lähinnä neuvojen antajana. Sisarusten merkitys isän roolin korvaajina tuli esiin kahden haastateltavan kertomuksissa. Isoveli on korvannut isän roolia ja toiminut isähahmona, sekä myöhemmin lapsuudessa kurin pitäjänä. Kahden haastateltavan mukaan harrastusten kautta saatiin korvaavaa miehen mallia sekä isän roolia, esimerkiksi valmentajilta otettiin mallia sekä heidän ajatuksiaan ja puheitaan kunnioitettiin.

Koska mulla on ollut kuitenkin se isovehi - - mä oon hyvin pitkälle sitten ottanut vähän niinku sitä roolimallia ja isähahmoakin ehkä tavallaan.

Ei siinä jääny niinkun paitsi siitä neuvoista sitten kuitenkaan - - et se joku oli äitin sen hetkinen mieskaveri.

No kyl, kyllä mä oon saanu että...et sitte on mejjän valmentaja.

Kolme haastateltavista toi haastattelussa esille että isän poissaoloa korvattiin myös erilaisilla harrastuksilla, joilla täytettiin vapaa-aikaa ja saatiin siirrettyä ajatuksia muualle. Yhden haastateltava kertoi löytäneensä itsestään myös paljon voimavaroja isän poissaolon vuoksi. Yksi haastateltava mainitsi että hän opetteli tekemään itse asioita, joita hän olisi muutoin oppinut isältään.

Tota oon varmasti korvannu urheilulla - - että on niinku pysyny aktiivisena, niin ehkä se on sitten vähän sekin osittain helpottanu sitä, että jos mä oisin yksin vaan kotona istuskellu ja miettiny asioita, niin se ois ollu ehkä paljon vaikeempaa sillon.

7.6 Vanhempien vaikutus lapseen

Viimeisessä teemassa kysyimme haastateltavilta miten vanhempien keskinäiset välit ovat vaikuttaneet heihin ja heidän ajatuksiinsa lapsuudessa. Neljä haastateltavista totesi vanhempien puhuneen usein negatiiviseen sävyyn toisistaan ja haastateltavat kokivat vanhempien puheiden vaikuttaneen heidän ajatuksiinsa vanhemmistaan. Yksi haastateltavista mainitsi oppineensa suhtautumaan vanhempiensa puheisiin kriittisesti, uskomatta kaikkea mitä he toisistaan puhuvat. Hän koki vanhempiensa kautta oppimansa kriittisen ajattelun siirtyneen myös muille elämän alueille.

Se oli kyllä aika inhottavaa tavallaan kuulla toiselta vanhemmalta, että toinen on perseestä ja toiselta, et toinen on perseestä.

Et alko jo niinku aika varhasessa vaiheessa niinku kriittisesti tarkastelemaan et puhuukohan mutsi nyt ihan paskaa vai totta et oikeesti.

Vanhempien tavalla hoitaa ero, oli osan haastateltavista mukaan vaikutusta lapsuudessa koettuihin ajatuksiin. Yksi haastateltavista totesi vanhempien tavan hoitaa ero, vaikuttaneen siihen, kuinka helppoa uuteen tilanteeseen oli sopeutua lapsuudessa. Yksi haastateltavista mainitsikin, että kun ero oli rehellisesti ja rauhallisesti hoidettu, tuntui tilanne lapsuudessa helpommalta. Neljän haastateltavan kohdalla vanhempien ero oli ollut riitaisa, ja he olisivatkin toivoneet vanhempien keskinäisen arvostuksen jatkumista myös eron jälkeen sekä sitä, että lapset olisi pidetty vanhempien riidoista erillään.

Oli ehkä helpompaa nähdä et ne tuli hyvin toimeen keskenään kun ne oli , asu erillään ja oli niinkun erillään kuitenkin.

Mutta kun se oli vaan sellasta, että vaan sit haukuttiin seläntakana.

Yksi haastateltavista totesi vanhempien huonojen välien vaikeuttaneen myös omaan asemaansa vanhempien uudessa tilanteessa. Yksi haastateltava mainitsi jääneensä viestinvälittäjäksi vanhempien välille, mikä hänestä tuntui erittäin vaikealta. Toinen haastateltava taas totesi, ulkopuolisten ihmisten joutuneen välittämään viestejä vanhempien välillä, jotta viesteihin suhtauduttaisiin tarpeen vaatimalla vakavuudella.

Ja sit äiti oli sillein et sille (sairaanhoidajalle, et soita sää et ei se ota niitä lapsii jos mä pyydän.

Musta tuli niinkun viestikapula siinä välillä...niin se oli se vaikein.

Kaksi haastateltavista kertoi tiedostaneensa lapsena vanhempien välisen jännitteen ja tämän vaikutuksen myös vuorovaikutukseen vanhempien ja lasten välillä. Kaksi haastateltavista mainitsi vanhempien huonojen välien kiristäneen tunnelmaa, esimerkiksi vanhempien suhtautuessa toisiaan kohtaan halveksivasti ja kylmästi. Toinen näistä kahdesta haastateltavasta totesi, että tilanteissa, joissa molemmat vanhemmat olivat läsnä eron jälkeen, energiaa meni paljon jo siihen, että vanhemmat pystyivät kommunikoimaan keskenään ristiriidoitta.

Muistan sen kireen ilmapiirin - - iskä on ollu tosi kylmä meidän äitiä kohtaan.

Ku he on niinku samas tilassa, ni sit siinä on sitte että on niinku heiänki vuorovaikutus keskenää ja siihen menee sitte energiaa ja huomiota.

Yksi haastateltavista arvosti vanhempien ratkaisua erota ja totesi että oli hienoa, kun vanhemmat erosivat lapsista huolimatta. Näin vanhempien ei tarvinnut uskotella itselleen, toisilleen tai lapsilleen mitään. Tämän haastateltavan mielestä myös myöhemmällä iällä ajatukset ovat pysyneet edelleen samana ja nykyisin hän on huomannut, miten erilaisia vanhemmat ovatkaan ajatusmaailmoiltaan.

Mun mielest erittäin hienoa että äiti ja isä eros, koska sitten hei ei niinkö jääny siihen uskoon tai uskotellu itelleen tai uskotellu meille et he on yhdessä sen takii...lasten takia.

Ja näin jälkikäteenkin kun kattoo niin nytkin..nytkin on niinku kaks eri maailmaa ajatuksiltaan.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Saadut tulokset olivat osittain erilaisia kuin aluksi oletimme. Oletuksenamme oli, että vanhempien ero ja isän poislähtö aiheuttaisivat lapsessa vihamielisyyttä isää kohtaan, sillä Myllärniemi (2010, 23) perustelee avioeron rikkovan turvaverkon lapsen mielessä ja tämän menetyksen herättävän lapsessa vihan tunteita. Haastateltavistamme yksikään ei kuitenkaan maininnut, että olisi tuntenut vihaa isää kohtaan, vaan mainitut tunteet olivat lievempiä. Eron jälkeen tilanne koettiin lähinnä normaalina. Isän lähdöstä on kuitenkin haastateltaviemme kohdalla kulunut jo useita vuosia ja pohdimme myös sitä muistavatko haastateltavat lapsuudessa koetut tunteet nykyään samanlaisina kuin ne lapsuudessa koettiin. Pohdimme myös vaikuttiko tilanteen normaalina kokemiseen se, ettei isä ollut ennen eroakaan lastensa saatavilla ja läsnä. Sinkkonen toteaa että lapsen eläminen ydinperheessä ei takaa isän psyykkistä läsnäoloa lapselle, ja toisinaan myös isättömällä lapsella voi olla laadukkaampi joukko kasvattajia (Sinkkonen 2011, 115–116).

Kaikki haastateltavat olivat kokeneet isän merkityksen suurena kun perhe oli vielä yhtenäinen. Neljä heistä koki etäänntyneensä isästään eron jälkeen, kun isä muutti pois. Castrenin tutkimuksessa on todettu, ettei isyys ole itsestänselvyys, sillä eron seurauksena lasten ja isän välinen suhde saattaa etäänntyä kun lapset jäävät äidin luokse asumaan (Castren 2009a, 70–71). Neljä haastateltavista koki, ettei isä ollut heidän varsinaisen perheensä jäsen, vaan varsinainen perhe oli äidin luona. Isän luona oleva perhettä ei pidetty läheskään yhtä tärkeänä kuin äidin luona olevaa perhettä. Pohdimme että haastateltaville on varmasti ollut luonnollista pitää äidin luona olevaa perhettä tärkeämpänä, koska heidän arkensa tapahtuu äidin luona olevassa kodissa, kun taas isän luokse tehdyt harvat vierailut olivat poikkeus arjesta.

Haastateltavistamme kolme oli miehiä ja kaksi naisia. Miesten haastatteluissa tuli äidistä esille negatiivisia puolia, kun taas naisten haastatteluissa negatiiviset asiat liittyivät vain isään. Toisaalta taas naishaastateltavien kohdalla isä oli ollut hyvin etäinen, ja suhde isään oli ollut ongelmallinen jo ennen eroa. Mieshaastateltavilla oli sen sijaan ollut hyvä suhde isäänsä ennen eroa, ja suhde oli isän poismuuton myötä muuttunut etäisemmäksi. Pohdimme että isän merkitys on ehkä erilainen

naiselle kuin miehelle, sillä tytär samaistuu sukupuolensa mukaan äitiinsä ja poika taas isäänsä. Myllärniemen (2010, 50–51, 60) mukaan isän tehtävä on vahvistaa poikansa sukupuoli-identiteettiä, ja pojalle isä on myös esikuva ja miehisyuden lähde. Siltala (2003, 184, 205) toteaa että isäsuhde mahdollistaa tytön erillistymisen äidistään, mutta tytöllä on myös tarve säilyttää naiseuden samaistuksensa.

Vanhempien keskinäiset välit nousivat myös jokaisessa haastattelussa merkittäväksi tekijäksi isättömyyden tunteista ja vanhemmuudesta puhuttaessa. Vanhempien huonot keskinäiset välit vaikuttivat haastateltavien mukaan merkittävästi heihin lapsuudessa. Haastateltavien kokemukset vanhempien välisistä ristiriidoista olivat hyvin moninaisia. Vanhempien ristiriidat rahasta sekä vanhempien väliseksi viestikapulaksi joutuminen olivat asioita, joita haastateltavat kertoivat. Vanhempien toistensa haukkuminen sekä negatiiviset puheet toisistaan nousivat kuitenkin merkittävämmäksi tekijäksi neljän haastateltavan kohdalla. Kokemuksiin vanhempien keskinäisistä väleistä on varmasti vaikuttanut se, millainen ero vanhemmilla on ollut. Neljä haastateltavaa mainitsi vanhempien eron olleen riitaisa ja näin ollen kokemukset vanhempien väleistä olivat myös huonot. Riidoista huolimatta kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin äidin merkityksen kasvaneen isän ollessa poissa, mikä johtuu uskoaksemme siitä että he jäivät äidin kanssa asumaan ja näkivät isäänsä harvoin. Äidistä muodostui haastateltaville vanhempi, joka kasvatti heidät. Näin hän oli myös haastateltaville läheisempi ja auktoriteetti. Myös Vainion tutkimukseen osallistuneet lapset kokivat eron jälkeen äidin läheisemmäksi kuin isän (Vainio 2013, 64).

Soikkelin (2012, 113) tutkimuksessa todettiin äitien olevan tiukempia säännöistä kuin isien, joiden luona oli rennompaa ja vähemmän sääntöjä. Oman tutkimuksemme tuloksista osa oli myös Soikkelin tutkimuksen kanssa samankaltaisia, sillä isän ei yhden haastateltavan lapsuudessa koettu olleen kasvattajan roolissa, ja auktoriteettinen rooli oli lähinnä äidillä. Yksi haastateltavista koki isän lähinnä kivana setänä ja toinen taas hellijänä ja jakamattoman huomion antajana. Yksi haastateltavistamme kuitenkin koki isän jopa pelottavana, eikä isän luokse ollut lapsena kiva mennä. Soikkelin (2012, 72) tutkimuksessa isä mainittiin myös pelottavana, mutta tällöin syynä oli alkoholi ja aggressiivisuus, toisin kuin omassa tutkimuksessamme.

Hyvin merkittävä tutkimustulos oli sisarusten merkitys lapsuudessa, joka nousi esiin jokaisesta haastattelusta. Sisaruksilla oli ollut suuri merkitys tukijana, kokemusten jakajana ja jopa miehenmallina. Sisaruksille voi jakaa kokemuksiaan ja saada vastavuoroisesti heiltä tukea (Poijula 2007, 241). Toisaalta jos haastateltavalla oli pienempiä sisaruksia, heistä huolehtiminen saattoi käydä joskus raskaaksi. Osalla haastateltavista oli isovelji, joka korvasi isää esimerkiksi näyttämällä mallia miten elämää eletään tai toimi auktoriteettina. Vainion tutkimukseen osallistuneista lapsista osa koki sisaruksensa jopa äitiään läheisemmäksi vanhempiensa eron jälkeen (Vainio 2013, 64).

Toinen merkittävä tutkimustulos oli isää korvaavien tekijöiden merkitys. Kolme haastateltavista koki saaneensa korvaavaa isänmallia sukulaisiltaan ja kaksi haastateltavaa mainitsi urheiluvalmentajien merkityksen sukulaisten lisäksi. Miehisen esikuvan saaminen on lapselle tärkeää. Myllärniemen mukaan isän puuttuessa korvaavat isähahmot nousevat merkittäviksi lapsen elämässä. Isoisät, isäpuolet, miespuoliset sukulaiset, urheiluvalmentajat, merkittävät opettajat tai harrastustoiminnan ohjaajat voivat korvata isän roolia ja olla lapselle merkittäviä mieshenkilöitä. (Myllärniemi 2010, 181.) Kahden haastateltavan kohdalla korvaavaa miehenmallia ei ollut lapsuudessa.

Tulosten perusteella voimme todeta, että vanhempien erotessa lapsi tarvitsee usein vanhempien antaman tuen lisäksi myös muita ihmissuhteita, jotka auttavat heitä käsittelemään vanhempien eroa. Pohdimmekin millainen lapsen asema on vanhempien erotessa sekä huomioidaanko lasta erotilanteessa riittävästi. Usein lapsi saattaa jäädä ero-prosessissa ulkopuoliseksi henkilöksi, jonka huomioiminen unohdetaan. Yksinhuoltajaperheissä myös lapsi joutuu eroamaan, jos eron seurauksena toinen vanhemmista tapaa lapsiaan enää harvoin.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli selvittää millaisia kokemuksia aikuisilla on isättömyydestä lapsuudessaan. Tutkimuksemme on mielestämme onnistunut, sillä saimme vastauksen tutkimuskysymykseemme, jossa olennaisinta oli keskittyä lapsuuden kokemuksiin. Olimme osanneet asettaa teemahaastattelurungon kysymykset niin, että haastatteluissa nousi esiin pääasiassa lapsuudessa koettuja asioita.

Tutkimuksen onnistumisen kannalta oli mielestämme tärkeää testata haastattelurunko etukäteen. Vaikkei laadullisessa tutkimuksessa ole tarkoituksena esittää hypoteeseja, esihaastattelun perusteella oletimme, että isättömyys olisi ollut aiheena arka ja nostavan tunteet pintaan missä vaiheessa haastattelua tahansa. Haastattelujen onnistumista ja etenemistä oli kuitenkin syytä pohtia ja arvioida, joten muodostimme käsityksemme haastattelun kulusta ja mahdollisista yllätyksistä koehaastattelun perusteella. Varsinaisissa haastatteluissa tunteet eivät kuitenkaan nousseet pintaan samalla tavalla kuin esihaastattelussa. Haastattelut olivat tunnelmaltaan rauhallisia ja etenivät ilman ongelmia. Esihaastattelu oli kuitenkin arvokas kokemus, sillä se toi varmuutta seuraavia haastatteluja varten.

Emme osanneet ottaa huomioon etukäteen että haastattelujen kautta voisi muodostua uusia teemoja, jotka olisivat keskeisiä opinnäytetyömme kannalta. Olimme suunnitelleet haastatteluja varten neljä teemaa lisäkysymyksineen, mutta jo ensimmäisen haastattelun jälkeen teemojen kokonaismäärä oli kasvanut seitsemään. Ensimmäisellä haastattelulla olikin mielestämme hyvin merkittävä osuus haastattelujemme onnistumisella, sillä sen kautta saamamme teemat tulivat esille myös muiden haastateltavien kohdalla. Muista haastatteluista ei enää noussut uusia teemoja esille ja siitä voimme päätellä että aineisto oli riittävä.

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella voimme todeta että olimme valinneet kohderyhmämme oikein, sillä tuloksissa tuli esille isättömyyden merkityksen konkretisoituminen jokaisen haastateltavan kohdalla vasta aikuisena. Aikuisten haastattelemisen lasten sijaan oli mielestämme myös luotettavuuden kannalta parempi ratkaisu, sillä aikuiset ovat jo ehtineet käsitellä lapsuudessa koettuja

asioita. Tutkija voi olettaa että aikuiset haastateltavat kykenevät arvioimaan myös aiheen arkaluontoisuutta ennen tutkimukseen osallistumista. (Kuula 2011, 138).

Olisimme voineet perehtyä opinnäytetyössämme paremmin teemahaastattelurungon ja kysymysten laatimiseen. Myöhemmin asiaa pohtiessamme huomasimme, että olisimme voineet kysyä haastateltavilta millainen suhde heillä oli ollut isäänsä, ennen kuin isä muutti eron takia pois. Tämän kysymyksen vastauksia olisimme voineet verrata vastauksiin suhteesta isään kun isä oli jo poissa perheen arjesta. Näin olisimme saaneet tuloksia myös siitä miten suhde isään muuttui kun isä lähti pois. Olisimme myös voineet yhdistää isän roolia ja merkitystä koskevat kysymykset, sillä niiden määrittely oli haastateltaville vaikeaa ja näiden kahden teeman tulokset olivat hyvin samankaltaisia.

Opinnäytetyömme onnistumiseen vaikutti myös se, etteivät kaikki haastateltavat olleet lukeneet saatekirjettä etukäteen. Näin he eivät myöskään olleet perehtyneet teemahaastattelurungon kysymyksiin valmiiksi, vaan pohtivat asioita vasta haastattelutilanteessa. Tässä tulikin esiin haastattelun tilanne- ja kontekstisidonnaisuus (Hirsjärvi ym. 2009, 207). Haastateltavat saattoivat siis vastata toisin haastattelutilanteessa johon eivät olleet valmistautuneet, kuin olisivat vastanneet haastattelussa johon olisivat valmistautuneet. Toisaalta meidän tulee ottaa huomioon, että haastateltavat olisivat saattaneet kertoa valmistautumattomuudestaan huolimatta paljonkin ja asioiden kertomatta jättämiseen saattaa olla muita syitä. Haastateltavat voivat esimerkiksi kertoa haastattelussa vain asioita, joita itse haluavat kertoa (Kuula 2006, 125). Toisaalta siis se minkä oletamme olleen valmistautumattomuudesta kiinni, saattaakin olla vain haastateltavan oma päätös jättää kertomatta hänelle arkoja asioita.

Opinnäytetyömme on tuottanut tietoa yhteistyökumppanimme toiminnan kehittämisen tueksi ja näin tieto voi mahdollisesti vaikuttaa yksinhuoltajaperheissä eläneiden lasten aseman parantamiseen, sillä Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry pyrkii vaikuttamaan Päijät-Hämeen kuntien päättäjiin sekä yksinhuoltajien ja heidän lastensa asemaan. Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten kautta Lahden seudun Yhden Vanhemman perheet ry: n on mahdollista oman toimintansa kehittämisen lisäksi jakaa

tutkimustamme eteenpäin ja käyttää sitä tukena yksinhuoltajien lasten aseman parantamiseksi. Opinnäytetyöstämme on apua esimerkiksi lapsille tarkoitettujen vertaistukiryhmien suunnittelussa ja toteutuksessa, koska suurin osa yhden vanhemman perheistä koostuu äidistä ja lapsista, jolloin isättömyys on aiheena juuri tälle ryhmälle merkityksellinen.

9.1 SWOT- analyysin arviointi

Käytimme opinnäytetyössämme SWOT- analyysia (liite1), jotta pystyisimme hyödyntämään omia vahvuuksiamme ja ehkäisemään heikkouksia. Toisaalta pyrimme huomioimaan ympäristön tarjoamat mahdollisuudet sekä välttämään mahdollisia uhkia. Seuraavassa arvioimme millä tavalla SWOT- analyysi on opinnäytetyössämme toteutunut.

Hyödynsimme vahvuuksiamme hyvin koko opinnäytetyöprosessin läpi. Motivaatio osoittautui meitä eteenpäin vieväksi asiaksi, joka auttoi meitä vaikeina hetkinä pitämään kiinni yhteisistä tavoitteista. Vaikka motivaation taso vaihtelikin opinnäytetyöprosessin aikana yksilöllisesti, oli se koko prosessin ajan kuitenkin korkealla. Tämä voi selittyä osin mainitsemallamme nuoruuden innolla, sillä halu valmistua oli suuri ja into opinnäytetyön tekemiseen kasvoi matkan varrella kun näimme työn edistyvän. Opiskeluissa jo aiemmin opitut asiat tukivat hyvin työskentelyämme ja auttoivat meitä esimerkiksi dialogisuudessa ja vuorovaikutustaidoissa. Haastattelutilanteissa pyrimme dialogisen keskustelun kautta sekä vuorovaikutustaitojamme hyödyntäen luomaan haastateltavalle mahdollisimman miellyttävän tilanteen. Näin loimme haastateltavan ja meidän välille luottamuksellisen sekä turvallisen keskusteluyhteyden. Olimme maininneet vahvuksiimme myös kokemattomuuden, jolla tässä tapauksessa tarkoitimme ennakkoluulottomuutta tutkimusta sekä aihetta kohtaan. Toisaalta meidän oli myös mahdollista tarkastella aihetta erilaisesta näkökulmasta kuin esimerkiksi kokenut tutkija saattaisi tarkastella.

Heikkouksiksi olimme maininneet kokemattomuuden sekä aloittamisen vaikeuden. Nämä osoittautuivat kuitenkin molemmat mitättömiksi opinnäytetyöprosessimme kannalta. Kokemattomuutemme osoittautui lähinnä vahvuutena, emmekä kokeneet sen missään vaiheessa haittaavan

opinnäytetyömme edistymistä. Motivaatiomme ollessa suuri, myöskään aloittamisen vaikeus ei aiheuttanut haasteita opinnäytetyömme kannalta.

Mahdollisuuksiin olimme määritelleet erilaiset näkökulmat, ammatillisen kasvun sekä työvälineet. Pystyimme tarkastelemaan aihetta eri näkökulmista kun meitä oli tekijöinä kolme. Toisaalta saimme myös erilaista näkökulmaa aiheesta käyttämällä runsaasti eri lähteitä ja näin saimme aiheesta monipuolisesti tietoa. Opinnäytetyöprosessi edisti ammatillista kasvuamme enemmän kuin olimme osanneet etukäteen olettaa. Opimme esimerkiksi tiimityöskentelyn etuja ja haittoja sekä teorian kriittistä tarkastelua suhteessa haastatteluista saatuihin tietoihin. Kriittisyys nousi esiin myös lähdemateriaalin etsimisessä ja valinnassa. Opinnäytetyömme onnistumisen kannalta oli oleellista, että erilaiset työvälineet olivat helposti saatavilla. Pystyimme käyttämään eri kirjastojen tarjoamaa lähdekirjallisuutta monipuolisesti hyödyksi ja työskentelyssä hyödyntämään tiloja, joita esimerkiksi Fellmannia tarjoaa.

Opinnäytetyötämme uhkaaviin tekijöihin olimme määritelleet mahdolliset sairastumiset, aikataulujen yhteensovittamisen, yllättävät muuttujat, erilaiset persoonat sekä haastateltavien riittävän määrän. Uhkatekijät eivät onneksi häirinneet liikaa opinnäytetyömme edistymistä, sillä olimme etukäteen osanneet varautua niiden mahdollisesti tuomiin vaikeuksiin. Sairastumiset eivät olleet meille ongelma missään vaiheessa opinnäytetyötä. Muut uhkatekijät olivat kuitenkin haitaksi jossain vaiheessa opinnäytetyötämme, mutta emme kokeneet niiden vaikuttaneen suuresti onnistumisen kannalta.

Aikataulujen yhteensovittaminen tuntui aluksi vaikealta, sillä jokainen meistä oli opinnäytetyöprosessin ohella myös töissä, joten yhteisen ajan löytäminen oli toisinaan vaikeaa. Työt voimmekin mainita yllättäviin muuttujiin, sillä emme olleet osanneet varautua töidemme ja aikataulujen ristikkäisyyteen etukäteen. Erilaiset persoonat eivät häirinneet työn onnistumista liikaa, mutta koimme ne aluksi hankalaksi, sillä jokaisella on vahva persoona ja jokainen halusi tuoda omat näkemyksensä vahvasti esille. Erilaiset persoonat toivat kuitenkin kirjoittamiseen sekä opinnäytetyöprosessin toteutukseen paljon hyviä puolia. Alun vaikeuksien jälkeen opimme työskentelemään hyvin yhdessä ja hyödyntämään toistemme persoonallisuuksien parhaita puolia, kuten positiivisuutta, täsmällisyyttä sekä

järjestelmällisyyttä. Olimme maininneet uhkaaviin tekijöihin myös haastateltavien riittävän määrän, joka tuntuikin aluksi ylitsepääsemättömältä uhalta. Etukäteen hankkimistamme haastateltavista yksikään ei enää vastannut kysyessämme sopivaa ajankohtaa varsinaisille haastatteluille ja näin olimme tilanteessa, jossa jouduimme aloittamaan hakuprosessin uudestaan. Ahkeralla työskentelyllä löysimme kuitenkin yllättävän nopeasti viisi uutta haastateltavaa ja pääsimme toteuttamaan haastattelut.

Vaikka kohtasimme monia uhkia opinnäytetyöprosessimme aikana, onnistuimme kuitenkin minimoimaan uhkatekijöiden vaikutukset opinnäytetyömme kannalta. Käytimme monipuolisesti hyödyksi mainitsemiamme mahdollisuuksia sekä vahvuuksia, jotka mahdollistivat opinnäytetyömme onnistumisen. Voimme todeta osanneemme arvioida erilaisia mahdollisuuksia, uhkia, vahvuuksia ja heikkouksia hyvin, sillä opinnäytetyöprosessimme aikana emme kohdanneet suuria tai yllättäviä ongelmia.

9.2 Luotettavuus

Arvioimme jo opinnäytetyömme alkuvaiheessa sen luotettavuuteen liittyviä seikkoja. On tärkeää kuvailla tarkasti esimerkiksi haastattelutilanteiden olosuhteet ja paikat sekä mahdolliset häiriötekijät ja virhetulkinnat, jotta pystytään arvioimaan opinnäytetyön luotettavuutta realistisesti. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jolloin sen luotettavuutta on haastavaa arvioida tyhjentävästi, koska laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereistä ei olla yksimielisiä. Laadullisessa tutkimuksessa on usein vaarana, että tutkija antaa omien asenteidensa vaikuttaa tutkimusmateriaaliin ja sen tulkintaan, jolloin tutkimuksen tulokset saattavat vääristyä. Tällöin tutkija saattaa tulkita aineistosta esimerkiksi vain tietynlaisia tuloksia ja sivuuttaa tiedostamattaan tai tietoisesti osan saaduista tuloksista kokonaan. (Kananen 2008, 122 - 128.)

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä ilmiötä, jota on ollut tarkoituskin tutkia. Tutkimuksen validiteettia olisikin syytä miettiä jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, jotta haastatteluiden kautta saadaan tutkittavan ilmiön kannalta oleellisia asioita selville. Tästä syystä haastattelurunko

tulisi esitellä, jotta voidaan varmistua siitä, että haastateltavat ymmärtävät haastattelukysymykset oikein. Ennen varsinaisia haastatteluja laadimme ja testasimme teemahaastattelurungon. Suoritimme esihaastattelun, jonka kautta pystyimme arvioimaan haastattelurungon toimivuutta. Esihaastattelun tarkoituksena oli harjoitella käytännön asioita varsinaisia haastatteluja ajatellen, esimerkiksi haastattelun ohjailua ja välineistön käyttöä. Toisaalta esihaastattelun kautta tarkistimme, että saamme haastattelurungolla kattavasti vastauksia tutkimustehtäväämme. (Hirsjärvi ym. 2007, 206.) Tutkimuksen validiteettia voidaan arvioida laadullisessa tutkimuksessa tarkastelemalla niin sisäistä kuin ulkoista validiteettia. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan sitä, että teoreettisten lähtökohtien, valittujen menetelmien ja käsitteellisten määritelmien tulisi olla toisiinsa nähden yhtenäisessä linjassa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi teoreettiset lähtökohdat ja aineistohankintamenetelmä eivät voi olla ristiriidassa keskenään. Ulkoista validiteettia voidaan arvioida opinnäytetyöntekijöiden tulkintojen ja johtopäätösten kautta. Jotta ulkoinen validiteetti täytyisi, tulisi tulkintojen vastata täysin aineistoa. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen havainnon tulisi vastata täydellisesti tutkimuskohdetta. (Eskola & Suoranta 2005, 213.)

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella validiteetin lisäksi reliabiliteetin kautta. Yksinkertaisimmillaan tutkimuksen voidaan katsoa olevan reliabiliteetti, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia (Eskola & Suoranta 2005, 213). Tutkimuksen reliabiliteettia voidaan tarkastella usealla tavalla. Suoranaisesti reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset ovat toistettavissa. Toistettavuudella voidaan tarkoittaa joko sitä, että samalla tutkimuksella saataisiin samat tulokset, mikäli se suoritettaisiin uudestaan samalle henkilölle. Tältä osin opinnäytetyömme luotettavuuden kannalta ei voida reliabiliteettia pitää täysin varmasti toteutuvana, koska kokemuksia tutkittaessa on otettava huomioon ihmisten kasvu ja elämäntilanteiden vaikutus kokemuksille. Kuten ihmiset muuttuvat kasvaessaan, myös kokemukset voivat muokkautua ajan kuluessa erilaisiksi. Reliabiliteettia voidaan tarkastella toteutuneeksi myös kun kahden tutkijan tulkinnat vastaavat toisiaan, tältä kannalta opinnäytetyömme reliabiliteetti toteutuisi. Olemme kaikki kolme päätyneet tulkinnoissamme yhteisymmärrykseen ja saaneet samankaltaisia tuloksia aineistosta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.)

Meitä opinnäytetyöntekijöitä on aineistonkerääjinä ja sen tulkitsijoina kolme, jolloin voidaan puhua tutkijatriangulaatiosta. Kolmella opinnäytetyöntekijällä voi olla hankaluuksia löytää yhteinen linja, mutta eri näkökulmat tuovat monipuolisuutta opinnäytetyöhön. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232 – 233.)

9.3 Eettisyys

Tutkimuksen eettisiin kysymyksiin vaikuttaa se millaisen aiheen tutkija valitsee, millaisia tutkimusmenetelmiä käytetään ja mikä on tutkimuksen tavoite (Kananen 2008, 133). Tutkimuksen aiheen valinnassa tulee ottaa huomioon mikä tutkittavassa aiheessa on tutkimisen arvoista, jotta ei tutkita tuloksen hyödynnettävyyden kannalta merkityksetöntä asiaa. On selvennettävä miksi aihetta tutkitaan ja kenen ehdoilla se toteutetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126.) Pelkkään tutkimusprosessiin liittyvät valinnat eivät kuitenkaan riitä jotta tutkimuksen hyvä etiikka toteutuu, sillä hyvässä tutkimuksessa täytyvät myös valideittiset ja reliabiliteettiset kriteerit. Hyödynnettävyys ja merkityksellisyys tulee ottaa huomioon tutkimuksen aihetta valittaessa, ja näiden kriteerien täyttymiseksi tutkimuksella tulee olla vaikutusta yhteiskunnan kehittämiseen. (Kananen 2008, 133–134.)

Kuula (2011) painottaa että päätökseen osallistua tutkimukseen, vaikuttaa se mitä osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa. Tutkittaville on tämän vuoksi kerrottava miten aineisto kerätään ja mitä tämä tutkittavalta edellyttää. Tutkittavan tulee tietää esimerkiksi tallennevälineistä, tapaamisista tutkijan kanssa ja siitä jos tutkittavan on osallistuttava ryhmätoimintaan. Päätökseen osallistua tutkimukseen vaikuttaa myös se miten paljon osallistuminen vie tutkittavalta aikaa. Tutkittavan riittävä informointi on edellytys tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudelle. Informaation on sisällettävä 1. vastuussa olevan tutkijan tai tutkimusryhmän nimi ja yhteystiedot 2. tutkimuksen tavoite 3. tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja aineistonkeruumenetelmä 4. luottamuksellisten tietojen suojaaminen 5. kerättävän tiedon käyttötarkoitus, käyttö aika ja ketkä tietoa käyttävät 6. muut mahdolliset tiedonlähteet jotka koskettavat tutkittavia. Nämä asiat voidaan esittää esimerkiksi tutkimusesitteessä tai saatekirjeessä.

Ihmistieteiden kohdalla oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen on yleinen normi. Vapaaehtoisuus toteutuu silloin, kun tutkittavaa on informoitu riittävästi ja hän allekirjoittaa suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. (Kuula 2011, 101–103, 106–108.)

Ennen haastatteluja lähetimme haastateltaville saatekirjeen (liite 4), jossa he saivat lisää tietoa haastattelusta. Saatekirjeessä kerroimme miten haastattelu toteutetaan ja kuinka paljon se vie haastateltavan aikaa. Luottamuksellisuuteen liittyviä seikkoja oli myös hyvä selvittää ennen haastattelua, jotta tilanne ei olisi niin jännittävä ja haastateltavalla olisi turvallinen olo haastattelutilanteessa.

Kerroimme haastattelun vapaaehtoisuudesta ja luottamuksellisuuteen liittyvistä seikoista. Halusimme saatekirjeen avulla valottaa tutkimuksemme tavoitetta ja tarkoitusta, jotta haastateltaville muodostuisi kuva siitä miksi haluamme heitä haastatella. Kerroimme saatekirjeessä myös siitä mitä haastattelu sisältää ja miten haastateltavan tulisi valmistautua. Lisäsimme saatekirjeeseen myös omat yhteystietomme, mikäli haastateltavalla heräisi kysymyksiä tai ajatuksia.

Tutkimukseen osallistumisesta tulee aiheutua haastateltavalle mahdollisimman vähän haittaa. Haastateltavien tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille ja haastattelutekstin tulee olla sellaisessa muodossa, ettei siitä voi tunnistaa yksittäistä henkilöä. Haastateltava on kuitenkin itse vastuussa siitä mitä asioita hän paljastaa ja mitkä pitää omana tietonaan. Tällöin haastateltavalla säilyy itsemääräämisoikeus ja kontrolli siitä mitä hän haluaa omista kokemuksistaan kertoa. (Kuula 2006, 127.) Laadullisessa tutkimuksessa luottamuksen säilyminen on erityisen tärkeää sen mahdollisen arkaluontoisuuden vuoksi (Kananen 2008, 135–136). Haastatteluissa tulee ilmi niihin osallistuneiden henkilötietoja jotka voidaan jakaa suoriin ja epäsuoriin tunnistetietoihin. Suoria tunnistetietoja ovat nimi, osoite, puhelinnumero ja syntymäaika, sekä kuva ja ääni. Epäsuoria tunnistetietoja ovat asuinpaikka, työpaikka ja entiset koulut. (Kuula 2011, 108–109, 112). Emme ole kirjanneet tai tallentaneet haastateltaviemme tunnistettavuuden suojaamiseksi suorista tunnistetiedoista ylös muuta kuin mikä on opinnäytetyön kannalta välttämätöntä. Haastatteluissa ilmi tulleet suorat ja epäsuorat tunnistetiedot muokkasimme niin, ettei niistä pysty yksittäisiä henkilöitä tunnistamaan. Kaikki aineisto käsiteltiin luottamuksellisesti ja

saatuamme opinnäytetyön kannalta tarpeelliset tiedot hävitimme tutkimusaineiston.

9.4 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyöllemme on useita jatkotutkimusaiheita. Aihetta voisi tutkia toisenlaisesta näkökulmasta, esimerkiksi millaisia kokemuksia aikuisilla on äidin poissaolosta lapsuudessa. Tätä kautta voitaisiin vertailla kummankin vanhemman merkitystä, asemaa ja roolia lapsuuden kannalta. Näin saataisiin tietoa myös äidin ja isän roolin merkityksestä perheessä sekä siitä onko poissaolevan vanhemman sukupuolella merkitystä lapsen näkökulmasta.

Toinen hyvä jatkotutkimusaihe olisi aiheen tutkiminen isän näkökulmasta. Aiheen kautta saataisiin selville isän kokemuksia tilanteesta, jossa hän ei ole ollut osallisena lapsen elämässä. Tutkimuksessa voitaisiin joko haastatella jo tähän opinnäytetyöhön osallistuneiden haastateltavien isiä, jolloin saataisiin selville molempien osapuolien kokemuksia. Mahdollista olisi hankkia myös täysin uusi haastateltavien ryhmä.

Aihetta voisi syventää tutkimalla tarkemmin tämän opinnäytetyön kautta syntyneitä uusia teemoja, kuten esimerkiksi sisarusten merkitystä isän poissaolon aikana tai korvaavia tekijöitä ja niiden merkitystä lapselle. Isättömyyden merkitystä voisi tutkia myös siitä näkökulmasta miten lapsuuden isättömyys vaikuttaa aikuisen elämään. Haastateltavat toivat esille asioita isättömyyden vaikutuksista heidän elämäänsä nyt aikuisiällä, vaikka emme niistä varsinaisesti heiltä kysyneetkään. Isättömyys oli haastattelujen perusteella vielä aikuisuudessakin vaikuttava tekijä, joten tästä aiheesta olisi mielestämme hyvä tehdä kokonaan oma tutkimuksensa.

LÄHTEET

- Bradley, R. Roggman, L. & Raikes, H. 2013. Fathers In Family Contexts. Teoksessa Cabrera, N. & Tamis-Lemonda, C. Handbook of father involvement. 2. painos. New York: Routledge, 186–201.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: VL-Markkinointi Oy ja Väestöliitto, 154–169.
- Broberg, M. 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Castren, A-M. 2009a. Onko perhettä eron jälkeen?: Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Castren, A-M. 2009b. Mahtuuko ero perheeseen?: Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, R. (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 106–127.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7.painos. Tampere: Vastapaino.
- Haataja, A. 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, 46–62.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2009. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P.(toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ja Neuvo-projekti, 36–60.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, R. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

- Hirsjärvi, S., Remes, R. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hurme, H. 2001. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 139–156.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva-isiä, etä-isiä. Juva: PS-kustannus.
- Huttunen, J. 2013. Isättömyyden merkitys lapsen identiteetille. Jyväskylän yliopisto [viitattu 11.2.2014]. Saatavissa: <https://www.perheaikaa.fi/nettiluennot/lapsi-toiveissa/luento:952/>
- Hämäläinen, P. 2010. Isä ja minä: Ainutlaatuinen ihmissuhde hyvässä ja pahassa. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Jokinen, S. 2004. Isänikävä. 3. tarkistettu painos. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- Järvinen, K. & Kolbe, L. 2002. Murros mahdollisuutena. Teoksessa Järvinen, K. & Kolbe, L. (toim.) Onks ketään kotona? Helsinki: Tammi. 7–31.
- Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. Lapsen aika. 12. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Kartovaara, L. 2000. Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kaulio, P. & Svennevig, H. 2008. Sisaruus: Rakkautta, vihaa, kateutta. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa: Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities and Theology. Väitöskirja.

Koiso-Kanttila, H. 2009. Lapselle on annettava mahdollisuus kokea molemmat vanhempansa arvokkaina. Teoksessa Jousmäki, A. & Kosonen, L. Syytettynä isä. Helsinki: Teos, 169–181.

Kröger, T. 2009. Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa Forssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: VL-Markkinointi Oy ja Väestöliitto, 170–185.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.

Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden 2. painos. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lahden seudun Yhden Vanhemman Perheen ry. 2013. [viitattu 19.8.2013]. Saatavissa: <http://www.neuvokas.org/yhdistys/yksinh/>

Lamb, M. & Lewis, C. 2013. Father-child relationships. Teoksessa Cabrera & Tamis-LeMonda. Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives. 2. painos. New York: Routledge, 119–134.

Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän Yliopisto, Kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja.

McGhee, C. 2011. Parenting apart: How separated and divorced parents can raise happy and secure kids. Lontoo: Vermilion.

Munter, H. 2001. Minä muiden kanssa: Minuuden sosiaalinen synty. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 66–86.

Myllärniemi, J. 2010. Mieheksi ilman isää. Helsinki: Kirjapaja.

Mäenpää, M. & Poutiainen, S. Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.). Ero, vanhemmuus ja tukeminen. 2009. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto & Neuvo-projekti, 80–103.

Nahkola, A. 2013. Sosiaaliset suhteet uskonnon ilmentäjinä: entisten Jehovan todistajien kokemukset vuorovaikutussuhteista. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta. Uskontotieteen pro gradu- tutkielma.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Paajanen, P. Mikä on minun perheeni: suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. 2011. Helsinki: Väestöliitto.

Perhetutkimuskeskus. 2013. EMSE: Children's emotional security in multiple family relations. Jyväskylän yliopisto. [viitattu: 22.08.2013] Saatavissa: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/perhetutkimus/tutkimus/emse>

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

Puolimatka, T. 2004. Kasvatus, arvot ja tunteet. Vantaa: Tammi.

Pylkkänen, E. Yksinhuoltajaperheiden rankempi taakka. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 94–103.

Roggman, L.A., Bradley, R.H., Raikes, H. Fathers in family contexts. Teoksessa Carbera N.J & Tamis-Lemonda, C.S. 2013. Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives. 2. painos. New York: Routledge, 187.

Ruoho, A. 2013. Päästä meidät pelosta: hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

- Räty, N. 2014. Eroperheiden vanhemmat ja lapset saavat apua vertaisryhmissä. Etelä-Suomen Sanomat 19.3.2014.
- Schönbeck, E. 2008. Äldst, yngst eller mittemellan. Suomennos Kai Takkula. Vanhin, nuorin vai katraan keskeltä: Miten paikka sisarussarjassa vaikuttaa elämääsi? Kirjapaja: Helsinki.
- Santala, L. 2009. Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) Yksinhooltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, 136–153.
- Siltala, P. 2003. Tarpeeksi hyvä isä. Teoksessa Tiihonen, T (toim.) 2003. Isää ei voi unohtaa: Tyttäret kertovat. Helsinki: Kirjapaja Oy ja tekijät, 206–212.
- Sinkkonen, J. 2003. Yhdessä isän kanssa. 3. painos. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. 2.painos. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2009. Isyys tai sen puute vaikuttaa vahvasti lapsen kehittymiseen. Teoksessa Jousmäki, A. & Kosonen, L. Syytettynä isä. Helsinki: Teos, 193–214.
- Sinkkonen, J. 2011. Lapsen ja isän varhainen suhde. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Jari Sinkkonen, Mirjam Kalland ja WSOYpro Oy, 115–124.
- Sinkkonen, J. 2012. Isäksi ensi kertaa. Helsinki: WSOY.
- Soikkeli, S. 2012. Lapsen perhe eron jälkeen. [viitattu 19.02.2014] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39928/URN:NBN:fi:jyu-201210082628.pdf?sequence=1>
- Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. WSOY: Helsinki.
- Tamminen, T. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Jari Sinkkonen, Mirjam Kalland ja WSOYpro OY, 287-289.

Vainio, E. 2013. Lapsen perhekäsitys ja suhde vanhempiin eron jälkeen. [viitattu 9.4.2014] Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41758/URN:NBN:fi:jyu-201306131961.pdf?sequence=1>

Valjakka, E. 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa Litmala, M. (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY Lakitieto, 35–109.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Villa, J. 2013. Hengellinen väkivalta. Helsinki: Kirjapaja.

Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.). Isä kirja. Tampere: Vastapaino, 29–63.

Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

LIITTEET

SWOT-ANALYYSI

Liite 1

Sisäiset tekijät

Vahvuudet (S) +Jo opitut asiat +Motivaatio +Nuoruuden into +Kokemattomuus	Heikkoudet (W) -Kokemattomuus -Aloittamisen vaikeus
Mahdollisuudet (O) +Erilaiset näkökulmat +Ammatillinen kasvu +Työvälineet	Uhat (T) -Sairastumiset -Aikataulujen yhteensovittaminen -Yllättävät muuttajat -Erilaiset persoonat -Riittävä määrä haastateltavia

Ulkoiset tekijät

AIKATAULU

Liite 2

Kevät 2013	Opinnäyteprosessiin ilmoittautuminen ja yhteistyökumppanin hankkiminen
Kesä 2013	Lähteiden hankintaa, opinnäytetyösuunnitelman tekoa ja yhteistyökumppanin toimintaan tutustumista
Syyskuu 2013	Suunnitelmaseminaari
Lokakuu 2013	Haastattelut
Marraskuu 2013	Litterointi/teoriapohjan kirjoittamista
Joulukuu 2013- Maaliskuu 2014	Teoriapohjan kirjoittamista/aineiston analysointia
Huhtikuu 2014	Opinnäytetyön hiomista
Toukokuu 2014	Julkaisuseminaari

Isän poissaolo

Millaisia ajatuksia isäsi poissaolo sinussa herättää?

Millaiset asiat olivat vaikeita/helppoja isän poissaolon vuoksi?

Mistä asioista koit jääneesi jostain paitsi isäsi poissaolon vuoksi?

Isän merkitys lapsuudessasi

Millaisia kokemuksia/muistoja sinulla on isästäsi lapsuudessasi?

Miten tärkeänä koit isäsi?

Tunsitko olevasi erilainen kuin muut lapset?

Isän rooli perheessä

Millaisessa roolissa isäsi oli perheessänne?

Mistä koet saaneesi isän roolin/Koetko ettet ole saanut isän roolia?

Isän poissaoloon liittyvät tunteet

Millaisia tunteita isän poissaolo sinussa herätti lapsuudessa?

Millaisia tunteita sinulla oli isääsi kohtaan?

Hei!

Mukavaa, että olet kiinnostunut tulemaan haastateltavaksi opinnäytetyöhömme!

Olemme Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden sosionomi (amk) opiskelijoita. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia aikuisten kokemuksia isättömyydestä lapsuudessa. Opinnäytetyömme tavoitteena on saavuttaa uudenlaista tietoa aikuisten kokemuksista isättömyydestä ja siihen liittyvistä asioista lapsuudessa.

Opinnäytetyöhömme osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavalla on oikeus perua haastatteluun osallistumisensa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Opinnäytetyömme haastattelut ovat kertaluontoisia, mikä tarkoittaa, että jokaista haastatteluun suostunutta haastatellaan vain kerran. Haastateltavalla tulisi olla varattuna haastatteluun itseltään ainakin kaksi tuntia, jotta aika ei lopu haastattelua tehdessämme kesken. Haastattelut toteutamme teema-haastatteluina, mikä tarkoittaa, että haastattelua varten on laadittu etukäteen valmiit teemat, joista haastattelun aikana keskustellaan.

Meidän opinnäytetyömme teemahaastattelun teemoja muodostui neljä ja ne ovat: isän poissaolo lapsuudessa, isän merkitys lapsuudessasi, isän rooli perheessä lapsuudessa ja isyys/isättömyys ja niihin liittyvät tunteet lapsuudessa. Olisi hyvä, että haastateltavaksi lupautuneena mieltisit teemoja ja niiden herättämiä ajatuksia jo ennen haastattelun toteutumista, jotta haastattelun kautta meidän olisi mahdollista saavuttaa mahdollisimman monipuolisesti tietoa. Toisaalta haastateltavana sinun olisi hyvä pohtia teemoja ja niiden herättämiä ajatuksia etukäteen myös siltä kannalta, mitä haluat kertoa ja toisaalta jättää kertomatta.

Haastattelut taltioidaan nauhurin avulla, mutta haluamme painottaa, ettei nauhuriin taltioitua haastattelua tule kuulemaan kukaan ulkopuolinen henkilö ja aineisto säilytetään niin, ettei siihen pääse käsiksi kukaan ulkopuolinen. Kaikki tieto, mitä haastatteluista opinnäytetyössämme käytämme, muokataan niin, ettei ketään haastateltavista voi tunnistaa. Haastattelut toteutamme siellä, missä teidän

haastateltavien kannalta se on kunkin kohdalla mielekkäintä. Tämä siis tarkoittaa sitä, että haastattelut pyritään järjestämään haastateltavan kotona tämän näin toivoessa tai mahdollisesti esimerkiksi meidän koulumme tiloissa, jos se paikkana tuntuu paremmalta. Haastateltavan tulee huomioida, että haastattelutilanteessa ei voi olla läsnä muita henkilöitä kuin itse haastateltava ja tämä on tärkeää siksi, että haastattelutilanne pysyy luotettavana ja tutkimuksen kannalta neutraalina.

Ystävällisin terveisin,

Jenni Rautava, Karoliina Kettunen ja Riikka Aaltonen

Lahden ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala, Sosionomi amk

jenni.rautava@student.lamk.fi

karoliina.kettunen@student.lamk.fi

riikka.aaltonen2@student.lamk.fi